

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืช
สมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน
อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

โดย นายผา ทองสมบัติ และคณะ

โครงการเสร็จสิ้น

31 สิงหาคม 2545

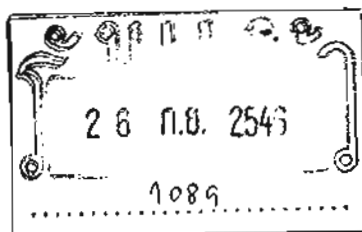
สัญญาเลขที่ RDG45E0003

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืช
สมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุคฉิม ตำบลโนนทัน
อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

คณะผู้วิจัย

1. นายผา ทองสมบัติ	แกนนำหมู่บ้าน
2. นางสาวณัฐธินี ศรีน้อย	ครูอาสาสมัครฯ
3. นางนันทนา อักษรวิทย์	ครูประกาศนียบัตรวิชาชีพ
4. นางสาวรินยา กล้าหาญ	ครูประกาศนียบัตรวิชาชีพ
5. นางสาวจุรีรัตน์ ลาภชัย	ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

การก่อเกิดของการรวมกลุ่มชาวบ้านกุดฉิมก็เนื่องมาจากการส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาอาชีพที่ทางศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองเรือ ได้เข้าไปส่งเสริมวิชาชีพระยะสั้นเพื่อเป็นการทดสอบกระบวนการกลุ่มเป็นระยะเวลา 7 เดือน ส่งผลให้มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง โดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองเรือ มีภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งหลายประการ คือ การจัดการศึกษาอาชีพสำหรับชาวบ้าน ซึ่งได้พยายามพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้พัฒนาอาชีพมาโดยตลอด จนกระทั่งทางศูนย์ฯ ได้เน้นการพัฒนาอาชีพทางการทำการเกษตรแบบปลอดสารพิษ ทำให้ชาวบ้านรู้จักการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์และที่สำคัญที่สุดคือการรวมกลุ่มของชาวบ้าน การเรียนรู้เรื่องการตลาด การผลิตและการแปรรูปพืชสมุนไพร อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรอย่างยั่งยืนภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้เกิดโครงการที่เกิดขึ้นระหว่างความร่วมมือของชาวบ้านกุดฉิมและศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองเรือและได้รับเงินสนับสนุนโครงการวิจัย “ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืนบ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น “ จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นระยะเวลา 4 เดือน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีโอกาสได้เรียนรู้กระบวนการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรดังกล่าวเป็นไปอย่างถูกต้องและเห็นผลยิ่งขึ้น จึงขอขอบคุณสำนักงานกองทุนเพื่อการวิจัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ในการดำเนินงานวิจัย ช่วงระยะเวลา 4 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2545 – 31 สิงหาคม 2545 กลุ่มผู้วิจัยและชาวบ้าน ได้เกิดการเรียนรู้การพัฒนาประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรและได้รับประสบการณ์ต่างๆจากผู้มีความรู้ที่ประสบผลสำเร็จมาก่อน ตลอดจนกลุ่มชาวบ้านได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงานแล้วนำความรู้เหล่านั้นมาทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่ของกลุ่มเองและในพื้นที่ส่วนตัว

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ในช่วงระยะเวลา 4 เดือนฉบับนี้จะเป็นการรวบรวมกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มชาวบ้านที่ได้มีส่วนร่วมกันทำ ร่วมคิดวิเคราะห์ และเพื่อหาแนวทางในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติในชุมชนให้ต่อเนื่อง โดยกลุ่มผู้วิจัยยังคงปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่มชาวบ้านต่อไปแม้ว่าโครงการจะดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วก็ตาม และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับการชี้แนะ ในข้อผิดพลาดบางประการ ข้อคิดเห็นต่างๆจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กลุ่มผู้วิจัย

30 กันยายน 2545

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 คำถามในการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 พื้นฐานในการศึกษาวิจัย	4
1.5 แนวทางกาดำเนินการวิจัย	5
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.7 ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย	5
1.8 งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย	5
1.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
1.10 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	7
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยและงานพัฒนา	8
2.1 แนวความคิดหรือทฤษฎีในการวิจัยพัฒนา	8
2.2 แบบการวิจัยที่เหมาะสมในการวิจัยร่วมกับชุมชน	8
2.3 การวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากชุมชน	9
2.4 ประวัติหมู่บ้านกุดฉิม	9
2.5 ปัญหาเศรษฐกิจโดยภาพรวม	13
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	14
3.1 ขอบเขตของการศึกษา	14
3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย	14
3.3 กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย	14
3.4 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	15
3.5 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	17

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ผลการวิจัย	18
4.1 เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการในการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเอง ของชุมชนบ้านกุดฉิม	18
4.2 เพื่อค้นหาแนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ	20
4.3 เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ	22
4.4 เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิต การแปรรูปผลผลิต การจัดจำหน่าย และการตลาด	22
4.5 เพื่อศึกษาเรียนรู้ ปัญหา อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้ระบบกลุ่ม	23
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	24
5.1 สรุปผลการวิจัย	24
5.2 อภิปรายผล	24
5.3 ข้อเสนอแนะ	26
5.4 สรุป	27
ภาคผนวก	
- ภาพกิจกรรม	52
- ภาพทีมนักวิจัย	67
- ภาพสมาชิกกลุ่ม	68
- บทความเศรษฐกิจพอเพียง	70
- บทความกระบวนการกลุ่มในการทำงานร่วมกับชุมชน	71
- จิตวิทยาในการทำงานร่วมกัน	75
- แผนที่อำเภอและแผนที่ตำบล	76

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ยังประสบปัญหาในเรื่องการทำมาหากิน โดยเฉพาะปัญหาความยากจนอันเนื่องมาจากปัญหารายได้ต่ำ ปัญหาความด้อยประสิทธิภาพในการผลิต ปัญหาขาดความรู้ด้านการทำเกษตรกรรมอย่างถูกต้อง ปัญหาขาดที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำ ถ้าจะวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความยากจนของเกษตรกรส่วนใหญ่มีองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงถึงปัญหต่างๆ ด้วยอาทิเช่น สาเหตุจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความด้อยประสิทธิภาพในการผลิต การเก็บรักษาสผลผลิต หรือการแปรรูปผลผลิต มีมากเกินความต้องการของตลาด นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในเรื่องคุณภาพของดิน ปริมาณน้ำและพื้นที่ของการเพาะปลูก และสาเหตุสำคัญคือต้นทุนการผลิตสูงและการขายผลผลิตได้ในราคาที่ต่ำ เพราะการผลิตต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่ออุปกรณ์การผลิตและวัตถุดิบ เช่น เมล็ดพันธุ์และยาฆ่าแมลง เป็นต้น เกษตรกรส่วนใหญ่จึงประสบปัญหาการกู้หนี้ยืมสิน ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินและเสียดอกเบี้ยในแต่ละปีเป็นเงินจำนวนมาก ประการสำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาด้านการตลาดเนื่องจากเกษตรกรไม่มีความรู้เรื่องการการตลาด และขาดการติดตามสถานการณ์ความต้องการของตลาด จึงทำให้ผลิตผลทางการเกษตรไม่ตรงกับความต้องการของตลาด และไม่มีตลาดรองรับผลผลิต จึงทำให้เสียเปรียบในด้านการขาย รวมทั้งไม่มีอำนาจในการต่อรองในการขายกับพ่อค้า และบางครั้งพ่อค้ามักมีการผูกขาดกับราคาผลผลิตของชาวบ้าน

บ้านกุดฉิม หมู่ 8 ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ก็เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ประสบกับปัญหาด้านการผลิตและการตลาด ทั้งยังใช้วิธีการทำการเกษตรแผนใหม่ที่มีการใช้สารเคมีและสารพิษ ทำให้สภาพพื้นที่ต้องประสบกับปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ เพราะการใช้สารเคมี ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงและผลผลิตที่ได้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนและยังส่งผลต่อผู้บริโภค เช่น “ปัญหาการปลูกพริก” เมื่อเกษตรกรบ้านกุดฉิมนำผลผลิตออกสู่ตลาดพ่อค้านายทุนก็ตรวจว่าเป็นผลผลิตไม่มีคุณภาพ ทำให้ไม่เป็นที่ต้องการของตลาด จากเหตุดังกล่าว จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้ชาวบ้านกุดฉิม ที่มีความคิดเห็นตรงกันได้มีการรวมกลุ่มวิเคราะห์สภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น โดยสรุปว่าการผลิตสินค้าทางการเกษตรแบบเดิมๆนั้นไม่สามารถจำหน่ายได้ราคาและเป็นที่ต้องการของตลาดได้ และยังเป็นการทำลายทรัพยากรดิน และสภาพแวดล้อมในชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้เรื่องการตลาดจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับกลุ่ม ถ้าหากกลุ่มมีความรู้เรื่องการตลาดก็จะสามารถผลิตสินค้าจำหน่ายได้ในราคาดี โดยเฉพาะตลาดพืชสมุนไพร ที่ปัจจุบันกำลัง

“เป็นตลาดทางเลือก” ของผู้บริโภค ประกอบกับกลุ่มชาวบ้านซึ่งมีพื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรอยู่แล้วและมีความต้องการที่เรียนรู้พัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และจากสภาพทั่วไปของบ้านกุดฉิม จะมีแหล่งน้ำเงินไหลผ่าน มีคลองส่งน้ำ และมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรตลอดปี ซึ่งเป็นพื้นที่เหมาะแก่การทำการเกษตรปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่กลุ่มชาวบ้านได้มีความสนใจ โดยชาวบ้านได้ไปเรียนรู้จากสถานประกอบการจริงหลายแห่งแล้วได้นำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ของตนเอง

บ้านกุดฉิม แรกเริ่มของการรวมกลุ่มนั้นมาจากที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองเรือ ได้นำกิจกรรมวิชาชีพระยะสั้นเข้าไปส่งเสริมให้กับกลุ่มผู้สนใจที่ได้สมัครเรียนการศึกษาประกาศนียบัตรสายอาชีพ (ปอ.) จำนวน 30 คน โดยมีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลโนนทัน คือ นางสาวจุรีรัตน์ ลากชัย ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ และครูปอ. คือนางสุรินยา กล้าหาญ นางนันทนา อักษรวิทย์ โดยมีครูอาสาสมัครรับผิดชอบประสานงานร่วมคือ นางสาวณัฐณี ศรีน้อย โดยโครงการวิชาชีพที่ใช้เพื่อทดสอบกระบวนการกลุ่ม ในระยะเวลา 7 เดือน คือ โครงการเพาะเห็ดนางฟ้า จำนวน 1 โรงเรือน โครงการเลี้ยงจิ้งหรีด จำนวน 50 บ่อ และโครงการเพาะเห็ดขอนขาว จำนวน 1 โรงเรือน จากกิจกรรมต่างๆทำให้กลุ่มมีรายได้และมีเงินทุนหมุนเวียนเกิดขึ้น และก่อให้เกิดแนวคิดร่วมกันในการจัดเป็นระบบสหกรณ์ขึ้นมาโดยการเรียนรู้จากชาวบ้านกันเอง คือ การรวมหุ้นกันจากสมาชิกของกลุ่มครั้งแรกหุ้นละ 50 บาท เพื่อนำมาเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการอัดก้อนเชื้อเห็ดและทำกิจกรรมต่างๆภายในกลุ่ม จากกิจกรรมดังกล่าวชาวบ้านเริ่มมีกระบวนการเรียนรู้และเกิดแนวคิดร่วมกันในการที่จะศึกษาเรียนรู้เรื่องการตลาดที่ยังไม่เป็นระบบในปัจจุบันพัฒนาให้ดีขึ้น เนื่องจากปัจจุบันยังประสบปัญหาเกี่ยวกับด้านการตลาดเพราะผลผลิตทางการเกษตรไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ทำให้ผลผลิตขายได้ในราคาต่ำ แต่ต้นทุนการผลิตสูง

ผลจากการระดมความคิดของชาวบ้านได้แนวทางในการที่จะแก้ปัญหาด้านการตลาดคือ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ ในระดับท้องถิ่น เช่น การส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ให้มีความรู้เรื่องการผลิต การแปรรูป และการตลาด เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรตรงกับความต้องการของตลาดและสอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ตนเองให้มีประสิทธิภาพและมีคุณค่า โดยเฉพาะการผลิตโดยวิถีทางธรรมชาติ เพื่อลดต้นทุนในการผลิต ซึ่งจะส่งผลให้ดินและสภาพแวดล้อมดีขึ้นด้วย

อนึ่งกลุ่มชาวบ้านกุดฉิมตระหนักดีว่า ในปัจจุบันกระแสตลาดพืชผักสมุนไพรเพื่อสุขภาพ เป็นตลาดทางเลือกของคนกลุ่มหนึ่งได้ทวีความสำคัญมากขึ้น โดยผู้บริโภคหันมาบริโภคสินค้าทางการเกษตรที่ปลอดภัย ทำให้การสินค้าเริ่มเป็นที่นิยมของผู้คนทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริโภคได้มองเห็นความสำคัญต่อสุขภาพของตนเอง เพราะในยุคนี้ใช้เทคโนโลยีมากเท่าไรพิษภัยต่างๆที่ตามมาก็มากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะดูได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในสมัยก่อน จะอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก การปรับปรุงบำรุงดินโดยการใส่มูลสัตว์ ปุ๋ยหมัก การใช้พืชสมุนไพรในการกำจัดแมลง รวมถึงวิถีการใช้วิถีธรรมชาติในการถนอมอาหาร

ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนในสมัยก่อนสุขภาพจะสมบูรณ์แข็งแรง มีอายุยืนยาว ซึ่งจะมีความแตกต่างกับคนในสมัยปัจจุบัน

เหตุดังกล่าวกลุ่มชาวบ้านกุดฉิมจึงมีข้อตกลงร่วมกันที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพ ปลอดภัย มีผลผลิตสูง โดยการศึกษาและเรียนรู้ตลาดก่อน เพื่อผลิตที่เหมาะสมกับตลาดผู้บริโภค รวมถึงกระบวนการแปรรูปผลผลิตเป็นสินค้าต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการขายผลผลิตเกิดขึ้นในชุมชนกันเอง และช่วยให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นสามารถพึ่งพาตนเองได้ กลุ่มชาวบ้านจึงได้มีการวางแผนเพื่อปฏิบัติให้เห็นจริงในการปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูป และการตลาดร่วมกัน ซึ่งจะสามารถแก้ปัญหาค่าความเดือดร้อนของคนในชุมชนในยุคเศรษฐกิจฝืดเคืองได้เป็นอย่างดี เพราะจะทำให้เกิดเป็นแหล่งผลิตพืชสมุนไพรที่ปลอดภัยในท้องถิ่น และสนองความต้องการของผู้บริโภคในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น เป็นระบบการทำการเกษตรแบบยั่งยืนที่ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการคิดการทำ อีกทั้งยังเป็นตัวอย่างในการขยายผลทางการตลาดพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ ไปสู่เกษตรกรอื่นๆในชุมชนใกล้เคียงอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น และที่สำคัญยังเป็นการอนุรักษ์พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนให้ได้เป็นที่รู้จักของคนรุ่นหลัง

ความคาดหวังในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา ในโครงการกลุ่มชาวบ้านหวังเป็นอย่างยิ่งว่า “ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “ จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระบบความคิด วิธีการทำงานของกลุ่มชาวบ้าน ให้มีการหาข้อมูล หารูปแบบการปฏิบัติที่เหมาะสม มาร่วมวิเคราะห์ เลือกสรรคจากพลังความคิดของสมาชิก เช่นการวิเคราะห์ทางเลือกด้านอาชีพ ที่จะต้องมีการไปศึกษาดูงาน การตลาด และการอบรมจากวิทยากร แล้วนำมาวิเคราะห์อีกครั้งว่ากลุ่มจะทำอะไร เลือกทางเดินไหน ซึ่งการดำเนินกิจกรรมจะต่างจากการทำงานคนเดียว จากสมาชิกของกลุ่มได้ร่วมคิด วิเคราะห์ ร่วมทำ และร่วมสรุปบทเรียนที่ได้จากการกระทำ จะเป็นบทเรียนและประสบการณ์ที่ชาวบ้านได้เรียนรู้แบบวิถีชีวิตจริงและจะนำไปสู่การประกอบกอบอาชีพที่เหมาะสมและยั่งยืน

2. คำถามในการวิจัย

แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนบ้านกุดฉิม โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ(ปลอดภัย) เป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลัก

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการในการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนบ้านกุดฉิม
2. เพื่อค้นหาแนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ

วัตถุประสงค์รอง

1. เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิต การแปรรูปผลผลิต การจัดจำหน่ายและการตลาด
3. เพื่อศึกษาเรียนรู้ ปัญหา อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้ระบบกลุ่ม

4. พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

บ้านกุดฉิม หมู่ 8 ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

5. แนวทางการดำเนินการวิจัย

แผนการดำเนินงานและขั้นตอนการวิจัย ซึ่งเป็นโครงการวิจัยนำร่องที่ศึกษากระบวนการเพื่อหาแนวทางได้ทำการทดลองวิจัย ในระยะเวลา 4 เดือน ดังนี้คือ

1) ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนและวงแวดล้อมธรรมชาติในการประกอบอาชีพของชุมชน ซึ่งจะเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับกลุ่มเป้าหมายในหมู่บ้าน ทีมวิจัยได้ลงสู่หมู่บ้านกุดฉิม หมู่ 8 โดยมีครูอาสาสมัครฯ ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและครูประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปอ.) ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ และก็ได้เก็บข้อมูลของชุมชนในเชิงคุณภาพ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องและเหมาะสม

2) จัดสัมมนากลุ่มย่อยในเรื่องการจัดการกลุ่มการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร ดังนี้

2.1 เกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่มีอยู่และสูญหายไปแล้ว โดยให้สมาชิกแต่ละคนได้ไปสำรวจข้อมูลพืชสมุนไพรที่สมาชิกรู้จักและที่มีอยู่ในท้องถิ่น ว่ามีกี่ชนิด มีชนิดไหนบ้านที่ยังคงเหลืออยู่ และชนิดใดบ้างที่สูญพันธุ์ไปแล้ว

2.2 การใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรชนิดต่างๆ โดยให้สมาชิกแต่ละคน นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ พืชสมุนไพรชนิดต่างๆ พร้อมให้บอกคุณประโยชน์หรือสรรพคุณของพืชชนิดนั้น

2.3 การอนุรักษ์และฟื้นฟูพืชสมุนไพร โดยให้สมาชิกภายในกลุ่มระดมความคิด หาแนวทางในการอนุรักษ์พืชสมุนไพรที่คงเหลืออยู่ให้คงไว้

2.4 ปัญหาและความเป็นไปได้ในการปลูกพืชสมุนไพร โดยให้สมาชิกภายในกลุ่มระดมความคิดเห็นในแต่ละครั้งเพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคในการปลูกพืชสมุนไพร

3) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการพัฒนากลุ่ม พิจารณาจากกลุ่มมีลักษณะอย่างไร สถานภาพกลุ่มปัจจุบันเป็นอย่างไร การจัดกลุ่มเป็นอย่างไร รวมถึงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกภายในกลุ่มแต่ละคน และกระบวนการพัฒนาในด้านการผลิต การแปรรูปและการตลาด

4) จัดสนทนากลุ่มย่อยเพื่อรูปแบบการจัดการกลุ่มอาชีพ ระดมความคิดสมาชิกกลุ่มในด้าน การวางแผน คิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป และการตลาดเพื่อให้ได้ในรูปแบบที่เหมาะสม

5) จัดเวทีสรุปบทเรียนเรื่องการจัดการกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มได้ร่วมกันคิด วิเคราะห์ สรุปความคิดเห็นและปัญหาแนวทางร่วมกัน

6) จัดศึกษาดูงานด้านการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร โดยการศึกษาดูงานจากสถานประกอบการจริง ซึ่งชาวบ้านจะได้เกิดวิสัยทัศน์จากผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์

7) จัดประชุมสรุปผลการดำเนินงาน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกลุ่มในด้านการประกอบอาชีพ การผลิต การแปรรูปและการตลาด ตลอดจนระบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการปลูกพืชสมุนไพรที่เป็นทางเลือกยั่งยืน

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ได้ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

6.2 ทราบความเป็นมา การก่อเกิด สถานภาพและกระบวนการในการจัดการกลุ่ม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก

6.3 ได้เงื่อนไขและกระบวนการในการรวมกลุ่ม

6.4 ได้แนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ

6.5 ได้แนวทางการจัดระบบกลุ่มที่เหมาะสมกับการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ (การผลิต การแปรรูป การตลาด)

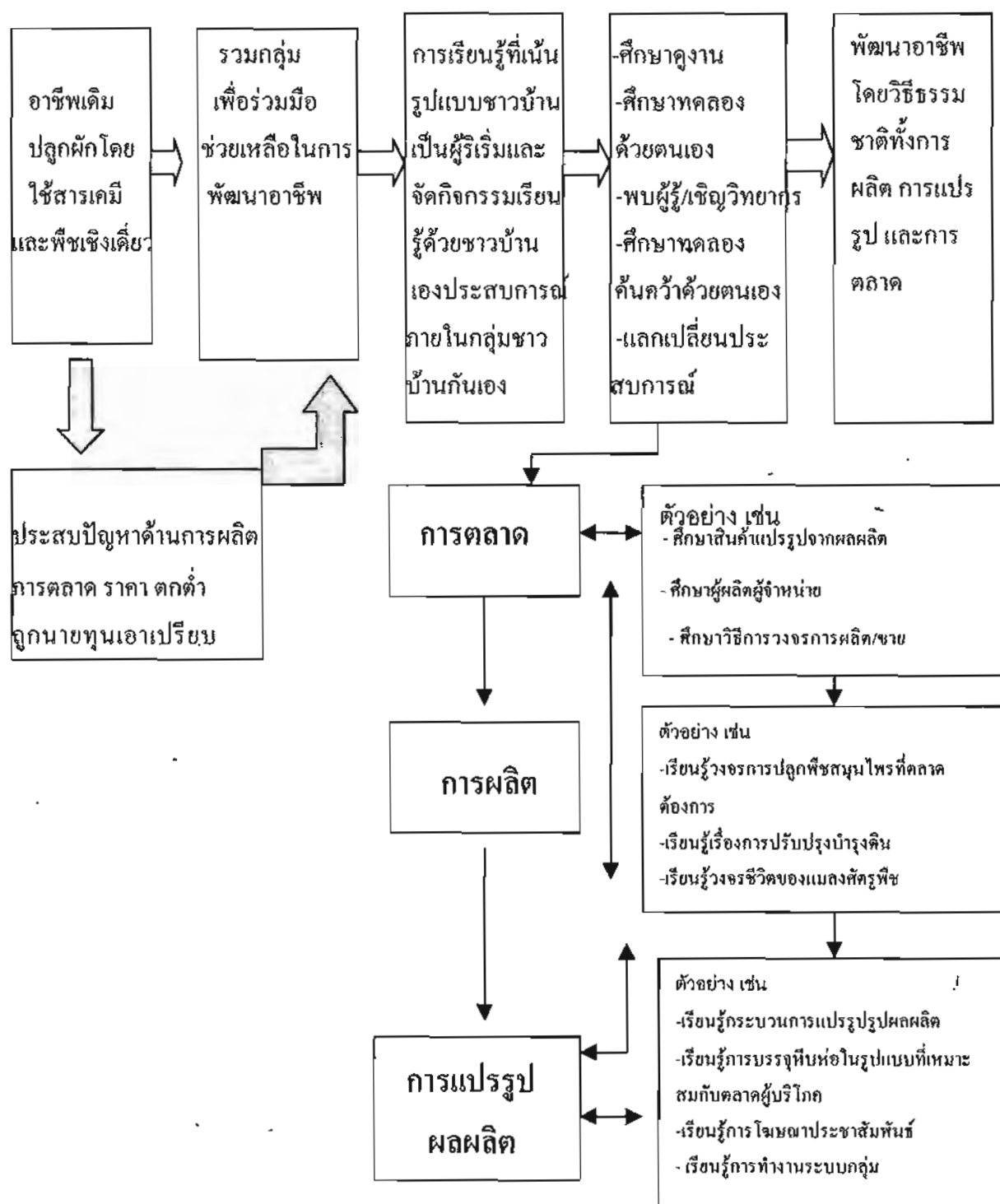
6.6 ได้แนวทางในการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร ทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด

7. ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

รวมระยะเวลาในการดำเนินงาน 4 เดือน (พฤษภาคม 2545 – สิงหาคม 2545)

9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดหรือต้นแบบทางด้านความคิดที่ใช้ในการทำโครงการวิจัย การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุฉิมิ่ง ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น มีรูปแบบที่เรียบง่าย ดังนี้

10. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สมาชิกกลุ่ม	หมายถึง	กลุ่มชาวบ้านกุดฉิมที่มีความสนใจในการปลูกพืชสมุนไพร
ผู้วิจัย	หมายถึง	ผู้ที่เข้าไปศึกษาและมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับชาวบ้าน
พืชสมุนไพร	หมายถึง	พืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นและมีประโยชน์ต่อสุขภาพผู้บริโภค

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยและงานพัฒนา

แนวคิดหรือทฤษฎีในการวิจัยและพัฒนา

การพัฒนาสังคมที่ทำกันอยู่ในประเทศต่างๆเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ก่อให้เกิดบทเรียนที่สำคัญสำหรับการพัฒนา ความพยายามในการแก้ไขปัญหาและเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยการหยิบยื่นความปรารถนาดี และทรัพยากรอื่นใดจากภายนอกชุมชนเพียงลำพังนั้น ไม่เคยประสบความสำเร็จที่ยั่งยืนถาวรได้เลย แต่ในทางตรงกันข้ามการพัฒนาในแนวดังกล่าวกลับไม่ได้ทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์เท่าที่ควรแต่กลับทำให้คนในชุมชนรับการพัฒนาที่ต้องพึ่งพาคนและทรัพยากรภายนอกมากยิ่งขึ้น และบ่อยครั้งที่การพัฒนาก่อให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมา

นักวิชาการด้านการพัฒนาจำนวนมากได้ให้ความเห็นว่าการพัฒนาในแง่ที่มุ่งความช่วยเหลือทั้งทางด้านบุคลากร วิชาการและทรัพยากรจากภายนอกเข้าไปเพียงฝ่ายเดียวนั้น ไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาได้ เพราะการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนจะบังเกิดผลดีต่อเมื่อมีกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกัน ระหว่างนักพัฒนาและคนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ

แบบการวิจัยที่เหมาะสมในการทำวิจัยร่วมกับชุมชน

เนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุดชุมชนภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลง การศึกษาชุมชนจึงต้องกระทำตลอดเวลาเพื่อนำมาสู่กระบวนการแก้ไข และการแก้ไขที่ตรงตามประเด็นปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงต้องการข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัย การได้มาซึ่งข้อมูลที่ดีและถูกต้อง ดังกล่าวจึงต้องอาศัยการวิจัย โดยเฉพาะ “การวิจัยท้องถิ่น” โดยมีชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วม แต่เนื่องจากปัญหาของชุมชนซับซ้อนมากเพราะเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ ประเพณี และวัฒนธรรม หรือการมีความเชื่อเฉพาะท้องถิ่นนั้นๆ ในการเก็บข้อมูลอาจจะใช้ได้หลายรูปแบบเพื่อปรับให้เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ ดังนั้นการวิจัยท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชุมชนจึงมิได้ยึดว่าจะต้องจัดอยู่กับการวิจัยประเภทใดประเภทหนึ่ง แต่จะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นประเภทใด ก็มีผลเหมือนกันคือการพัฒนาที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

อकिन รพีพัฒน์ ได้กล่าวถึงขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในกาค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ชาวบ้านมีส่วนในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
3. ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทาง วิธีการในการแก้ปัญหา

4. ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
บันทึบ อ่อนคำ กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในชุมชน ตลอดจนการกำหนดความต้องการของชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การวางแผนพัฒนา ชาวบ้านต้องร่วมกำหนดแผน โครงการ แนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น
3. การดำเนินการวิจัยและพัฒนา ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น
4. การรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ชุมชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

การวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากชาวบ้านมีขั้นตอนดังนี้

1. การร่วมอยู่ร่วมกันและร่วมรับรู้ปัญหา เป็นขั้นตอนที่นักวิจัยต้องทำตนเองให้ผสมกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชาวบ้าน นั้นหมายความว่า เมื่อชาวบ้านได้มองเห็นว่านักพัฒนาเป็นกลุ่มเดียวกับเขาแล้วการร่วมอยู่ร่วมกันและร่วมรับรู้ปัญหา จึงเป็นกลวิธีแรกที่นักวิจัยและนักพัฒนาชุมชนต้องเรียนรู้และปรับตัว
2. การทำงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชน เพราะโดยปกติชาวบ้านจะมองเห็นนักพัฒนาเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกับพวกเขานั้นค่อนข้างยาก และสิ่งที่จะทำให้เขายอมรับได้จะต้องทำงานร่วมกับเขาให้มีความไว้วางใจ เชื่อใจ ความร่วมมือจึงจะเกิดขึ้น
3. การศึกษาปัญหาชุมชน นักวิจัย นักพัฒนา ต้องทำตัวให้เป็นกลุ่มเดียวกับชุมชนก่อน โดยใช้กระบวนการร่วมคิด ร่วมศึกษา จึงจะเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งปัญหาและข้อมูลที่แท้จริงของชุมชน และก็จะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงประเด็น
4. การพัฒนาแก้ไขปัญหามุมชุมชน เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคงร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้าน การถ่ายทอดข้อมูลที่แท้จริงจากชาวบ้านสู่ นักพัฒนา ขั้นตอนการพัฒนาและการแก้ไขปัญหามุมชุมชนจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้และแก้ปัญหา ร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างชาวบ้านและนักวิจัยพัฒนา
5. ร่วมสรุปและร่วมประเมินผล การร่วมกันพัฒนาเป็นขั้นตอนของการปฏิบัติจริง ดังนั้นผลที่เกิดจากการปฏิบัติที่นักวิจัยพัฒนาและชาวบ้านจึงต้องรับรู้ร่วมกัน ด้วยการร่วมสรุป และร่วมการประเมินผล อันเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน

6. ร่วมรับผลและพัฒนาต่อไป นำผลที่ได้จากข้อมูลที่ผ่านมาคลั่งกล่าวข้างต้น ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ นำมาวางแผนในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

จากประสบการณ์เกี่ยวกับการได้เข้าไปร่วมเรียนรู้กับกลุ่มชาวบ้านกุดฉิมของนักวิจัยท้องถิ่นในการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีทางธรรมชาติ ทำให้กลุ่มชาวบ้านและคณะครูได้ร่วมกันเสนอแนวคิดเขียนโครงการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน โดยของบสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในรูปแบบของงานวิจัย ซึ่งโครงการของสมาชิกกลุ่มได้เสนอต่อเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง จนได้รับการอนุมัติเงินสนับสนุนเพื่มาดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2545 ถึงเดือน สิงหาคม 2545 รวม ระยะเวลา 4 เดือน ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานดังนี้

ประวัติหมู่บ้านกุดฉิม หมู่ 7 และหมู่ 8

เดิมที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของที่ตั้งปัจจุบัน ซึ่งแต่ก่อนมีประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือน ที่มาตั้งรกรากอยู่ก่อน ต่อมาชาวบ้านจึงได้ย้ายหมู่บ้านมาตั้งในที่ใหม่ ซึ่งเป็นที่เนินสูง(ภาษาอีสานเรียกว่า โนน) เนื่องจากในฤดูฝนมักจะประสบกับภัยน้ำท่วมเป็นประจำ และเหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านกุดฉิม เนื่องจากบริเวณหนองน้ำ ซึ่งใกล้ที่ตั้งหมู่บ้านมีลิ้นแก่งตั้งอยู่ (ลิ้นเป็นคำเรียกของทางภาคอีสานซึ่งตรงกับคำว่า โปสธ ในภาคกลาง) ส่วนหนองน้ำมักเรียกว่ากุด จึงกลายเป็นที่มาของคำว่ากุดลิ้น ต่อมามีการพูดภาษาเพี้ยนกันอยู่บ่อยๆเลยเรียกกุดลิ้นเป็น กุดฉิม

บ้านกุดฉิมเริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2460 คนกลุ่มแรกที่เริ่มเข้ามาก่อตั้งเป็นคนชุมชนเดิมของพื้นที่ คือ เป็นคนที่อพยพมาจาก บ้านกุดฉิมหมู่ที่ 7 และจากบ้านนาหมู่ที่ 6 ปัจจุบันบ้านกุดฉิมมีอายุประมาณ 80 ปี ข้อมูลทั่วไปของบ้านกุดฉิม หมู่ที่ 8

บ้านกุดฉิม หมู่ 8 ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัด ขอนแก่น ปัจจุบันมี 165 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 1,065 คน เป็นชาย 515 คน หญิง 550 คน ประชาชนในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ซึ่งได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน บางครอบครัวก็ประกอบอาชีพในด้าน การเลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย บางคนไม่มีที่ทำกินก็เช่าที่นาคนอื่นทำ และผู้นำครอบครัวส่วนมากมักจะไปรับจ้างต่างจังหวัดและคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่อีกมีฐานะค่อนข้างยากจน เป็นหนี้เป็นสินนายทุนเงินกู้ยืมในระบบในอัตราดอกเบี้ยที่สูง ประชาชนในหมู่บ้านส่วนมากจบการศึกษา ระดับประถมศึกษา จึงทำให้มีการว่างงานมาก บ้านกุดฉิมมีพื้นที่ทั้งหมด 5,400 ไร่ เป็นพื้นที่ประกอบการเกษตร 2700 ไร่ ทำนา 2,300 ไร่ ที่สวน 400 ไร่ มีรายเฉลี่ยประมาณครอบครัวละ 20,000 บาท/ปี

การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ

1. กลุ่มทองคำมีสมาชิกที่ทำ 30 ครอบครัว รายได้ประมาณ 15,000 บาท/ปี
2. กลุ่มเพาะเห็ดมีสมาชิก 28 ครอบครัว รายได้เฉลี่ยประมาณ 2,000 บาท/ปี
3. กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน
4. กลุ่มกองทุนปุ๋ย

การศึกษา

ในหมู่บ้านกุดฉิมมีโรงเรียนในหมู่บ้านสังกัด สปอ. อยู่ 1 แห่ง ซึ่งทำการเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึง ป.6 มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง มีครู 1 คน มีนักเรียน 30 คน หลังจากที่เรียนจบในระประถมศึกษาแล้วก็มีเด็กบางส่วนที่เรียนต่อมัธยมศึกษาในโรงเรียนประจำระดับอำเภอ คือ โรงเรียนหนองเรือวิทยา โรงเรียนจตุรมิตรวิทยาการ หรือบางคนก็ไปเรียนต่อสายอาชีพในตัวจังหวัดขอนแก่น

ด้านสุขภาพ

บ้านกุดฉิมมีอนามัยประจำตำบลอยู่ 1 แห่งซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านเปือย ม.5 ห่างจากบ้านกุดฉิมประมาณ 3 กิโลเมตร และนอกจากนี้ชาวบ้านยังนิยมไปรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอหนองเรือ ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร และยังมีคนแก่คนเฒ่าที่นิยมรักษาแบบแผนโบราณอยู่

ด้านศาสนาและประเพณี

ในหมู่บ้านมีวัดอยู่ 2 แห่ง คือ วัดป่ากับวัดในหมู่บ้าน (วัดศรีบุญเรือง) ซึ่งเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชาวบ้าน และชาวบ้านก็จะใช้วัดเป็นจุดศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญๆ รวมทั้งเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมต่างๆและประเพณีต่างๆตามฮีตสิบสองครองสิบสี่

ลักษณะทางกายภาพ

ที่ตั้งและอาณาเขต บ้านกุดฉิมหมู่ 8 ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโนนทอง

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านกุดฉิมหมู่ 7

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านนาหมู่ 6

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลหนองเรือ

แหล่งน้ำ

บ้านกุดฉิมเป็นหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ดีมากเพราะสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านติดกับลำน้ำเชิญ ทำให้สามารถสูบน้ำมาใช้ในการเกษตรได้ตลอดปี นอกจากนั้นยังมี น้ำบ่อ น้ำบาดาล ฝายกั้นน้ำ น้ำคลอง เป็นต้น

ที่สาธารณะ

มีป่าช้าซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ประมาณ 20 ไร่และปัจจุบันมีพระสงฆ์มาจำวัดอยู่ด้วยที่ตั้งหมู่บ้าน

บ้านกุดฉิมตั้งอยู่เนินสูงระยะห่างจากตัวอำเภอหนองเรือประมาณ 5 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 50 กิโลเมตร

สภาพพื้นที่

สภาพดินส่วนใหญ่ของบ้านกุดฉิม เป็นดินร่วนปนทรายไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ซึ่งต้องมีการบำรุงอีกพอสมควร

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่บ้านกุดฉิม โดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบเรียบ บริเวณรอบหมู่บ้านจะมีคลองส่งน้ำชลประทานเพื่อทำการเกษตรไหลผ่าน ด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านจะเป็นป่าช้า ซึ่งติดกับกุดแคนลำน้ำเชิญเก่า

สภาพดินในพื้นที่หมู่บ้านกุดฉิม ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ และมีปัญหาเกี่ยวกับการชะล้างพังทลายสูง ส่วนสภาพอากาศของหมู่บ้านก็แบ่งเป็น 3 ฤดู เหมือนกับพื้นที่ทั่วไปคือ ฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน สภาพการณ์ของฝนจะไม่ค่อยสม่ำเสมอ บางปีแล้ง บางปีน้ำท่วม ซึ่งเป็นการทำการเกษตรด้านการเพาะปลูกไม่ค่อยได้ผลดีเท่าที่ควร

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

บ้านกุดฉิมมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทอีสานทั่วไป มีการตั้งบ้านเรือนกันอยู่แบบใกล้ชิดกันตามระบบเครือญาติ และอาจมีการกระจายกันบ้างตามลักษณะของการถือครองที่ดิน ทำกินเป็นของตนเอง และปัจจุบันก็จะมีบางครอบครัวที่แยกออกไปอยู่ตามไร่ นา เพื่อประกอบกิจการเกษตรด้วย ปัจจุบันชาวบ้านนิยมสร้างบ้านด้วยซีเมนต์ มีชั้นเดียวและสองชั้นบ้าง ตามฐานะทางการเงินของแต่ละครอบครัว บางครอบครัวก็นำสัตว์มาเลี้ยงไว้ได้ดูบ้าน บางครอบครัวก็ปลูกผักล้อมเป็นรั้วบ้านด้วย

การคมนาคมและการสื่อสาร

ทางด้านการคมนาคม หมู่บ้านกุดฉิม มีถนนหลายสายที่เชื่อมติดต่อกับภายนอกได้ 4 สาย คือ

1. สายกุดฉิม - บ้านนาเปือย ระยะทาง 3 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง
2. สายกุดฉิม - บ้านโนนสะอาด ระยะทาง 2 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง
3. สายกุดฉิม - โนนทอง ระยะทาง 2 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางในสภาพดี
4. สายกุดฉิม - หนองเรือ ระยะทาง 5 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางในสภาพดี

ด้านการสื่อสาร

บ้านกุดฉิมยังไม่มีโทรศัพท์ใช้ตามบ้านเรือนแต่มีตู้โทรศัพท์สาธารณะอยู่ 2 เครื่อง ที่ชาวบ้านสามารถโทรติดต่อออกข้างนอกได้ นอกจากนี้ก็มีโทรศัพท์มือถือใช้กันแทบทุกครัวเรือน ส่วนเรื่องการรับข่าวสารข้อมูล จะมีไปรษณีย์อำเภอมาส่งจดหมายต่างๆ ในหมู่บ้านมีหอกระจายข่าวมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านและในแต่ละครัวเรือนยังมีวิทยุ โทรทัศน์แทบทุกครัวเรือน

สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านและปัญหาทางด้านการประกอบอาชีพ

ชาวบ้านกุดฉิม ส่วนใหญ่ทำการเกษตรมาแต่ดั้งเดิม สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านเป็นไปแบบความเรียบง่ายและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การประกอบอาชีพต่างๆจะเป็นไปตามสภาพการณ์ ฤดูกาล สำหรับการเกษตรที่ทำคือ ปลูกข้าว อ้อย ผลไม้และพืชผักต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยง โค กระบือ เป็ด สุกร ไก่ เป็นต้น ส่วนพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับหมู่บ้านกุด

ฉิมคือ พริก และอ้อย นอกจากนี้ยังมีบางครอบครัวที่ยังประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขาย ภายหลังจากฤดูเก็บเกี่ยว

ส่วนทางด้านอาชีพรับจ้างนั้น ในปัจจุบันบางครอบครัวยึดเป็นอาชีพหลักเลยก็มี เช่น การเดินทางไปขายแรงงานที่ต่างจังหวัด โดยรายได้เฉลี่ยก็ตกประมาณเดือนละ 5,000 – 10,000 บาท ซึ่งวัยแรงงานส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยรุ่นหนุ่มสาว

ส่วนทางด้านภาวะหนี้สินของชาวบ้านส่วนใหญ่จะกู้เงินจากของรัฐ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เนื่องจากเป็นสถาบันการเงินที่ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรอยู่แล้ว และบางรายก็ขอกู้ยืมจากสมาชิกในหมู่บ้านกันเองดอกเบี้ยแล้วแต่จะตกลงกันได้

ปัญหาเศรษฐกิจโดยภาพรวม

1. ปัญหาครัวเรือนมีรายได้ต่ำเนื่องจากการว่างงานหลังฤดูทำนา สาเหตุมาจากประชาชนส่วนใหญ่ในบ้านภูคฉิมประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นหลัก และยังขาดความรู้ในเรื่องการปรับปรุงบำรุงดินอยู่ และคุณภาพของดินก็ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ใช้น้ำไม่ได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาในด้านการลดรายได้และลดผลผลิตให้แก่ชาวบ้าน

2. ปัญหาการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่น อันสืบเนื่องมาจากรายได้ต่ำซึ่งแต่ละครอบครัวก็ต้องดิ้นรนเพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัวของตนเอง สำหรับงานต่างถิ่นที่ชาวบ้านไปรับจ้างส่วนมากก็จะเป็นงานในลักษณะ งานโรงงาน กรรมกรหรือลูกจ้างรายวัน

3. ปัญหาการขาดการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน เนื่องจากชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการบริหารและการจัดการ การตลาด การผลิตและการแปรรูป

4. ปัญหาหนี้สินล้นพ้นตัว เนื่องจากชาวบ้านนิยมกู้เงินจากแหล่งเงินทุนต่างๆมาลงทุนในด้านการทำการเกษตร เป็นเหตุให้ชาวบ้านไม่มีเงินเหลือเก็บ ภาวะเช่นนี้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของการประกอบอาชีพ

5. ปัญหาจากการใช้สารเคมีซึ่งมีผลต่อการกระทบต่อสุขภาพ ทำให้สุขภาพอ่อนแอหรือมีโรคใหม่ๆ โดยไม่ทราบสาเหตุและทำให้อายุสั้นลง

6. ปัญหาจากการใช้สารเคมีซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเสื่อมคุณภาพของดินส่งผลให้ต้องใช้ต้นทุนในการทำการผลิตสูง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น” โดยวิจัยศึกษาถึงสภาพทั่วไปของชุมชนและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ความเป็นมา การก่อเกิดสถานภาพ และกระบวนการในการจัดกลุ่ม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก กระบวนการในการรวมกลุ่ม กระบวนการในการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ รวมทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด รวมระยะเวลา 4 เดือน (พฤษภาคม 2545 – สิงหาคม 2545)

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้วัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการในการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเองของบ้านกุดฉิม
2. เพื่อค้นหาแนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ
3. เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ
4. เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิต การแปรรูปผลผลิต การจัดจำหน่าย และการตลาด
5. เพื่อศึกษาการเรียนรู้ปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยระบบกลุ่ม

2. สถานที่ดำเนินการวิจัย

ผู้ศึกษาวิจัยได้คัดเลือกชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านกุดฉิม หมู่ 8 ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 1,065 คน ชาย 515 คน หญิง 550 คน และมีจำนวนครัวเรือน 165 ครัวเรือน โดยเน้นศึกษาวิจัยท้องถิ่นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจในการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร จำนวน 35 คน

3. กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย

3.1 นักวิจัยและทีมวิจัย

3.1.1 นายผา ทองสมบัติ ประธานโครงการวิจัย เป็นผู้นำเกษตรกรการปลูกพืชโดยวิถีธรรมชาติ ปศุศตสารพืช บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

3.1.2 นางสาวณัฐฉิณี ศรีน้อย นักวิจัย เป็นครูอาสาสมัครฯ รับผิดชอบพื้นที่ตำบลโนนทัน

3.1.3 นางนันทนา อักษรวิทย์ นักวิจัย เป็นครูประกาศนียบัตร (ปอ.) ประจำบ้านหนองไผ่

3.1.4 นางสาวรินชา กล้าหาญ นักวิจัย เป็นครูประกาศนียบัตร (ปอ.) ประจำบ้านกุดฉิม

3.1.5 นางสาวจุรีรัตน์ ลาภชัย นักวิจัย เป็นครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลโนนทัน

3.2 กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการ

ชาวบ้านที่มีความสนใจในการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร บ้านกุดฉิมหมู่ 8 ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 35 คน ชาย 15 คน หญิง 20 คน ซึ่งสมาชิกส่วนมากจะประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น การทำนา ทำสวนปลูกพริก

3.3 คณะวิทยากรหรือผู้มีส่วนในการเสริมความรู้ประสบการณ์

3.3.1 นายณพัทธ์ชัย คำชะ นักวิชาการเกษตร ซึ่งได้เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเชื้อราไตรโคเดอร์มาที่จะช่วยลดต้นทุนในการผลิต และที่สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรเกี่ยวกับการปลูกพริกที่มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมี

3.3.2 นายคำพวน บัวจารย์ เกษตรตำบลประจำอำเภอหนองเรือ เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรโดยวิถีธรรมชาติ

กลุ่มแม่บ้านบ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลคำม่วง อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ได้เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป และการจำหน่ายพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

3.3.4 นางรจนา ภูทอง อาจารย์วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่น ได้เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป และการตลาดของพืชสมุนไพร

3.4 ผู้สนับสนุนหรือองค์กรสนับสนุนงานวิจัย

จากการทำการวิจัยท้องถิ่นในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองเรือ

4. แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

4.1 แหล่งข้อมูลพื้นฐาน

4.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน ประกอบด้วยประวัติชุมชน ที่ตั้งลักษณะทางภูมิศาสตร์

4.1.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น จำนวนประชากร การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน การคมนาคม การศึกษา ด้านสุขภาพ วัฒนธรรมประเพณี

4.1.3 สภาพทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ เช่น สภาพพื้นที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ การใช้ประโยชน์และความเหมาะสม ความเสื่อมโทรมและสาเหตุผลกระทบ เป็นต้น

4.1.4 สภาพทางเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพ การลงทุน การใช้แรงงานและการผลิต การแปรรูป และการจัดจำหน่าย

4.1.5 สภาพการจัดการด้านปัจจัยการผลิต เช่น ปัจจัยที่ผลิตเองและปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก

4.1.6 สภาพการจัดการด้านปัจจัยผลผลิต เช่น ลักษณะผลผลิต กระบวนการหีบห่อ และการแปรรูป

4.1.7 สภาพการจัดการด้านการตลาด เช่น รูปแบบการบรรจุหีบห่อ การขนส่ง แหล่ง

ตลาด ราคาจำหน่าย

4.1.8 ด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น ความสัมพันธ์ขององค์กรกับแหล่งผลิตในชุมชน รูปแบบการสนับสนุน

4.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการทำวิจัย

4.2.1 ข้อมูลสภาพทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

4.2.2 ความเป็นมา การก่อเกิด สถานภาพ และกระบวนการในการจัดกลุ่ม รวมทั้ง บทบาทหน้าที่ ของสมาชิก

4.2.3 เจือใจและกระบวนการในการรวมกลุ่ม

4.2.4 แนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ

4.2.5 แนวทางในการจัดกลุ่มที่เหมาะสมกับการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ (การผลิต การแปรรูป การตลาด)

4.2.6 แนวทางการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร ทั้งด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด

4.3 วิธีเก็บข้อมูล

แนวทางในการดำเนินการเก็บข้อมูล ในการทำวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นโครงการนำร่องทดลอง เพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนา ซึ่งมีระยะเวลาสั้น เพียง 4 เดือน กระบวนการในการเก็บข้อมูลต่างๆจึงไม่เน้นที่ข้อมูลมากเกินไป แต่จะเน้นที่กระบวนการเรียนรู้แบบชาวบ้านในด้านการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่เป็นทางเลือกที่ยั่งยืน

วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีหลายวิธี ดังนี้

1) การจัดเวทีระดมความคิดเห็นด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

1.1 การรวมกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างสมาชิกกลุ่มว่าจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของแต่ละคนนั้น ได้มีความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรอะไรบ้างที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีกี่ชนิด แต่ละชนิดมีสรรพคุณอย่างไร แล้วให้แต่ละคนเขียนใส่กระดาษ แล้วนำเสนอทีละคน จากนั้นนำมาสรุปเป็นภาพรวมในตอนท้าย

1.2 จัดหาวิทยากรผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติมาให้ความรู้ และเพื่อให้สมาชิกกลุ่ม ได้มีการแลกเปลี่ยนกับผู้รู้

1.3 ให้ผู้ที่ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ (นายผา ทองสมบัติ) มาพูดประสบการณ์ที่ผ่านมาเกี่ยวกับเหตุผลที่หันมาทำการเกษตรแบบไม่พึ่งสารเคมี ว่ามีผลดีและผลเสียอย่างไร แล้วให้สมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็นด้วย

2) จัดเวทีสัมมนากลุ่มย่อย

2.1 จัดประชุมชมระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อเป็นการสร้างกรอบแนวคิดและความรู้เบื้องต้นในการปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน

2.2 ชี้แจงรายละเอียดโครงสร้างของกลุ่มว่าเป็นอย่างไร แล้วให้สมาชิกภายในกลุ่มคัดเลือกตัวแทน ประธาน รองประธาน เสรฐัญญิก และเลขานุการกลุ่ม โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมและให้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง

3) การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนากลุ่ม

2.2 ระดมความคิดสมาชิกกลุ่มโดยให้ทุกคนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อหาแนวทางที่จะทำให้อาชีพกลุ่มเข้มแข็งและนำไปสู่การประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรที่เป็นทางเลือกที่ยั่งยืน

2.3 ให้สมาชิกกลุ่มสะท้อนความคิดเห็นของตนเองเพื่อนำมาพัฒนากลุ่มในด้านการประกอบอาชีพ ปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ

4) การจัดสนทนากลุ่มย่อยเพื่อเลือกรูปแบบการจัดกลุ่มอาชีพ

4.1 ระดมความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคนเพื่อที่จะให้ได้รูปแบบในการจัดการกลุ่มที่เหมาะสม

4.2 นำความคิดเห็นที่ได้มาสรุปร่วมกันเพื่อวางแผนในการจัดกลุ่มอาชีพ ครั้งต่อไป

5) การจัดเวทีสรุปบทเรียนเรื่องการจัดการกลุ่ม

5.1 สมาชิกทุกคนแลกเปลี่ยนประสบการณ์หลังจากที่ได้ร่วมกันศึกษาข้อมูลต่างๆ ผ่านมาแล้ว

5.2 ร่วมกันสรุปเพื่อวางแผนโครงการในการที่จะนำไปทดลองปฏิบัติ ในพื้นที่

6) การศึกษาดูงานด้านการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร

6.1 สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้รู้ วิทยากรเครือข่าย

6.2 ศึกษาแบบการบริหารจัดการจากกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติที่จะสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่

7) การจัดประชุมชนสรุปผลการดำเนินงาน

7.1 สมาชิกทุกคนนำประสบการณ์ที่ผ่านมาจากการได้ศึกษาดูงานและการได้ทดลองทำในพื้นที่มาหาข้อสรุปในด้าน ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข

7.2 ร่วมกันวางแผน คิดวิเคราะห์ เกี่ยวกับการผลิต แปรรูปและการตลาดในรูปแบบที่เหมาะสมที่จะดำเนินการต่อไป

5. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยได้รวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพซึ่งจะวิเคราะห์จากกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม เช่น การจัดเวทีต่างๆ การสัมมนา การศึกษาดูงาน การประชุม การทดลองปฏิบัติในพื้นที่จริง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยโครงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการในการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเอง
2. เพื่อค้นหาแนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ
3. เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ
4. เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิต การแปรรูปผลผลิต การจัดจำหน่าย และการตลาด
5. เพื่อศึกษาการเรียนรู้ปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยระบบกลุ่ม

1) เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการในการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเอง

จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเองจะมีอย่างต่อเนื่องเพราะสมาชิกได้ร่วมคิด ร่วมวางแผนโครงสร้างของกลุ่ม โดยการจัดเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็นของกลุ่มและสำรวจความต้องการและรับทราบปัญหาเบื้องต้น โดยส่วนใหญ่ปัญหาที่สำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่ยั่งยืน ซึ่งกลุ่มจะเข้มแข็งได้จะต้องมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดระบบโครงสร้างของกลุ่มและสมาชิกจึงได้มีการเลือกประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เสรฐฤทธิ และเลขานุการ ซึ่งการเลือกจะใช้รูปแบบการยกมือให้การสนับสนุน ซึ่งผลจากการคัดเลือกประธานกลุ่ม คือ นายผา ทองสมบัติ รองประธานคือ นายผง ศรีคำพันธ์ เสรฐฤทธิคือ นางสมจิตร ศรีคำพันธ์ เลขาคือ นางทองแดง ศรีคำพันธ์ จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาวบ้านจะมีการระดมความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องด้านการบริหารจัดการกลุ่มจะเป็นไปได้ง่ายเพราะสมาชิกเป็นระบบเครือญาติกัน โดยประธานกลุ่มซึ่งเป็นแกนนำในการทำเกษตรแบบธรรมชาติอยู่แล้วซึ่งได้พูดถึงแนวทางที่จะทำต่อไปในรูปแบบของการพัฒนากลุ่มให้ยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเป็นหลัก ซึ่งสมาชิกแต่ละคนก็เห็นด้วย โดยเฉพาะกิจกรรมที่ทุกคนได้ร่วมกันดำเนินกันอยู่ในปัจจุบันก่อนการทำโครงการวิจัย คือ โครงการเพาะเห็ดนางฟ้า เห็ดขอนขาว และโครงการเลี้ยงจิ้งหรีด การระดมทุนเพื่อการลงทุนในการดำเนินกิจกรรมให้ต่อเนื่องทำให้กลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนสามารถที่จะบริหารกลุ่มกันตัวเอง จากนั้นก็มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อเป็นการสร้างกรอบแนวคิดและความรู้เบื้องต้นในการที่จะดำเนินการเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเพื่อให้กลุ่มมั่นใจว่าข้อคิดเห็นและความคิดของสมาชิกแต่ละคนจะมีความสำคัญเพราะทุกคนได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น เช่นการถามและพูดคุยกันอย่างเปิดเผยเพื่อจะได้ไม่มีปัญหาในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

จากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบการรวมกลุ่มเพื่อพึ่งพาตนเองของกลุ่มชาวบ้าน
“ปัญหา” ที่พบมีดังนี้

1.1 ความตรงต่อเวลา ซึ่งสมาชิกกลุ่มส่วนมากมีภาระกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวทำให้การบริหารด้านเวลาไม่เป็นไปตามที่นัดหมายบางครั้งทำให้การดำเนินกิจกรรมล่าช้าออกไปอีก

1.2 ขาดการวางแผนที่ชัดเจน ซึ่งในกระบวนการจัดเวทีต่างๆของสมาชิกกลุ่มอาชีพมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องและมักรีบเร่งจนบางครั้งไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าทำให้ได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์เพราะสมาชิกขาดการเตรียมตัวที่พร้อม

1.3 ภาวะผู้นำและการจัดการกลุ่มต่ำ ซึ่งจะปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในการนัดประชุมแต่ละครั้งจะมีความขัดแย้งในเรื่องความคิดภายในกลุ่ม เนื่องจากบางกรณีการมอบหมายหน้าที่อาจจะไม่ตรงกับความสามารถของคนๆนั้นเลยทำให้ดูเหมือนว่าการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไม่บังเกิดผลได้ดีเท่าที่ควร

1.4 ขาดการชี้แจงรายละเอียดจากการจัดกิจกรรมต่างๆโดยเฉพาะเกี่ยวกับรายรับ รายจ่าย ซึ่งในบางครั้งทำให้สมาชิกภายในกลุ่มบางคนไม่เข้าใจอันนำมาผลมาซึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้งกันในด้านความคิดความเข้าใจ

1.5 สมาชิกภายในกลุ่มไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดเวทีประชุมหรือระดมความคิดเห็นต่างๆจะมีแต่คนเก่าที่เคยแสดงความคิดเห็นเท่านั้นสำหรับคนที่ไม่เคยพูดก็จะนั่งเงียบจนบางครั้งทำให้ได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์

จากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบการรวมกลุ่มเพื่อพึ่งพาตนเองของกลุ่มชาวบ้าน
“มีแนวทางแก้ปัญหา” ดังนี้

1. ด้านบริหารจัดการเวลา คือให้ประธานกลุ่มมีการแจ้งล่วงหน้าในการที่จะจัดกิจกรรมร่วมกันแต่ละครั้งเพื่อให้สมาชิกได้ทำภาระกิจของตนเองให้เสร็จและถ้าสมาชิกคนใดไม่ได้เข้าร่วมก็ให้แจ้งประธานเพื่อจะได้ไม่ต้องให้เสียเวลาในการรอ

2. ด้านการวางแผน ก่อนการจัดกิจกรรมร่วมกันแต่ละครั้งจะต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าเพื่อไม่ให้เกิดความซุลเหตุและสมาชิกทุกคนต้องอยู่ในกรอบ และมีการยึดหยุ่นกันภายในกลุ่ม

3. ภาวะผู้นำและการจัดการกลุ่ม คือผู้นำจะต้องเป็นคนที่เข้มแข็ง กล้าคิด กล้าตัดสินใจในทุกเรื่องแต่ก็จะต้องไม่ให้เกินขอบเขต แสวงหาวิธีการที่เหมาะสมอยู่เสมอ จัดระบบทำความเข้าใจกับสมาชิกอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างระหว่างความคิด และผู้นำจะต้องไม่ลำเอียงในด้านความคิดความเชื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบพยายามชี้ให้สมาชิกมองเห็นภาพ ความรับผิดชอบ แบ่งตามความถนัดของแต่ละคน โดยถามความคิดเห็นของแต่ละคน เน้นความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มเป็นหลัก เช่น การพาไปศึกษาดูงานเพื่อสร้างแรงกระตุ้นในการทำกิจกรรม

4. การชี้แจงรายละเอียดจากการจัดกิจกรรมต่างๆโดยเฉพาะเกี่ยวกับรายรับ- รายจ่าย เรื่องรายรับ - รายจ่ายเป็นประเด็นสำคัญที่สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มต้องรับรู้ร่วมกัน ดังนั้นจะต้องมีการตั้งคณะกรรมการ

ขึ้นมาจากสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งเป็นผู้ที่สมาชิกไว้วางใจได้ เช่นผู้เก็บเงินกับการบัญชี ควรเป็นคนละคนกันเพื่อป้องกันการทุจริต และจะต้องมีการทำสมุดบัญชีรับ - จ่าย รายงานให้สมาชิกกลุ่มทราบทุกครั้งที่มีการประชุมร่วมกัน

5. สมาชิกภายในกลุ่มไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น ในการประชุมเวทีสนทนาแต่ละครั้งจะต้องใช้กระบวนการกระตุ้นให้สมาชิกเกิดแนวคิดร่วม สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง โดยให้ผู้ที่กล้าแสดงออกมาร่วมสร้างบรรยากาศผ่อนคลายแล้วค่อยนำปัญหาหรือประเด็นต่างๆมาพูดคุยกันในรูปแบบที่อาจจะไม่เป็นทางการมากนักเพื่อให้สมาชิกได้กล้าพูดกล้าคุย

2) เพื่อค้นหาแนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ

แนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นขั้นตอนและกระบวนการที่กลุ่มจะต้องมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์สภาพพื้นที่และศักยภาพของชุมชนตนเอง การมองเห็นปัญหา การมองเห็นสาเหตุหลักและสาเหตุรอง สาเหตุร่วม โดยการระดมความคิดเห็นเพื่อเลือกทำกิจกรรมก่อนหลังให้เหมาะสมกับความสามารถของชุมชน วิธีการที่องค์กรชุมชนนิยมกระทำกันคือ การศึกษาดูงานของกลุ่มพัฒนาอาชีพอื่นๆที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นการขยายฐานความรู้ในเรื่องการแก้ปัญหา การคิดการฉลวงหน้า การประเมินความเป็นไปได้ในการทำกิจกรรมและขีดจำกัดของกลุ่ม ในขั้นตอนนี้ยังเป็นการทดสอบการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจและระเบียบวินัยของสมาชิกในการทำงานเป็นกลุ่ม จากการศึกษาดูงานเพื่อเป็นแนวทางในด้านการพัฒนาอาชีพในพื้นที่ใกล้เคียง และที่กลุ่มได้เรียนรู้งานมีดังนี้

2.1 ศึกษาดูงานที่บ้านหนองไผ่ ตำบลกุดกว้างอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีวิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (นายพนวิญญ์ คำชะ) ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเชื้อราไตรโครเดอร์มา ซึ่งได้บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของเชื้อราไตรโครเดอร์มาว่าเป็นจุลินทรีย์ปฏิปักษ์หรือเป็นศัตรูต่อเชื้อรา สาเหตุของโรคเน่า โคนเน่าของพืชหลายชนิด ซึ่งพบมากในดิน หรือวัตถุตามธรรมชาติที่ขึ้น แต่ไม่แฉะและมีคุณสมบัติในการควบคุมและยับยั้งการทำลายเชื้อรา ปัจจุบันเชื้อราไตรโครเดอร์มาสามารถผลิตในรูปของเชื้อสด บนเมล็ดธัญพืช (ข้าวฟ่าง) และผลิตเพื่อการค้าในรูปของสปอร์ ซึ่งข้อดีของเชื้อราไตรโครเดอร์มามีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและผู้ผลิตตลอดจนสภาพแวดล้อมอีกด้วย ซึ่งจากการศึกษาดูงานในครั้งนี้ชาวบ้านได้เรียนรู้ในการทดลองทำเชื้อราเองด้วย และได้นำความรู้ที่ได้มาทดลองทำในพื้นที่ของตนเองโดยเฉพาะกับการปลูกพริกซึ่งมีการปลูกกันมากและเจอปัญหาอยู่บ่อยๆเกี่ยวกับโรครากเน่า โคนเน่า และก็ได้ผลพอสมควรจากการใช้เชื้อราไตรโครเดอร์

การศึกษาดูงานการปลูกผักปลอดสารพิษและการทำปุ๋ยชีวภาพจากโรงงานน้ำตาลมิตรภูเวียง โดยมีวิทยากรจากเจ้าหน้าที่บริษัทมาบรรยายให้ความรู้สาเหตุมาจากทางโรงงานน้ำตาลมิตรภูเวียงต้องหันมาทำปุ๋ยชีวภาพเพราะเล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับด้านสุขภาพของเจ้าหน้าที่และคนในโรงงานซึ่งมีความจำเป็น

ที่จะต้องบริโภคพืชผักเป็นประจำทุกวัน จึงได้ให้คนในโรงงานซึ่งมีความรู้ในเรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพมาทำเป็นแปลงผักสาธิตก่อน ซึ่งปรากฏว่าได้ผลสำเร็จพอสมควร แล้วจึงเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจของคนทั่วไปในโรงงาน แล้วเป็นตัวอย่างในการปลูกผักปลอดสารพิษในอำเภอหนองเรือที่ทำได้ผล จนมีหน่วยงานต่างๆ ได้นำไปทดลองทำ และกลุ่มบ้านกุดฉิมก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้ให้ความสนใจในเรื่องสุขภาพจึงได้มาศึกษาดูงานเพื่อจะเป็นแนวทางในการนำไปทดลองทำในพื้นที่ของตนเอง

2.3 การศึกษาดูงานการประกอบอาชีพการผลิต การแปรรูป การจำหน่าย ของกลุ่มแม่บ้านบ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลคำม่วง อำเภอภูพาน จังหวัดขอนแก่น ซึ่งกลุ่มแม่บ้านได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีในด้านการดำเนินงานด้านกิจกรรมกลุ่มที่เข้มแข็ง ระบบการจัดการกลุ่ม ความสามัคคีและความรับผิดชอบของสมาชิกภายในกลุ่ม และในปัจจุบันผลผลิตของกลุ่มได้ส่งให้กับร้านค้าที่อยู่ในชุมชนและห้างสรรพสินค้าต่างๆ และในเรื่องการผลิตวัตถุดิบกลุ่มได้ปลูกพืชสมุนไพรบางชนิดที่สามารถปลูกได้ผลดีในพื้นที่ และช่วยลดต้นทุนในการตั้งซื้อวัตถุดิบจากภายนอก ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านมีสมาชิก จำนวน 47 คน การบริหารงานของกลุ่มจะมีการแบ่งเวรกันมาทำ และมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มที่ตกลงกันไว้ ผลจากการศึกษาดูงานจากกลุ่มแม่บ้านบ้านทรัพย์สมบูรณ์ในครั้งนี้ ทำให้กลุ่มสมาชิกได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้และความคิดเห็นจากวิทยากร บรรดาภาคีเต็มไปด้วยความเป็นกันเอง ชาวบ้านมีปัญหาต่างๆ กล้าซักถามกันเพราะวิทยากรเป็นชาวบ้านที่ปฏิบัติจริง ให้ข้อมูลโดยไม่ปิดบัง ทำให้กลุ่มมีความสนใจมาก ประกอบกับเรื่องการผลิต การแปรรูป พืชสมุนไพรกำลังเป็นที่สนใจของกลุ่มชาวบ้านกุดฉิมและกำลังดำเนินกิจกรรมอยู่ ซึ่งถือว่าการศึกษาดูงานในครั้งนี้จะประสบผลสำเร็จและเกิดผลดีในแง่ของการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้อันที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จริง

2.4 การศึกษาดูงานและอบรมการผลิต การแปรรูปพืชสมุนไพรที่วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่น อำเภอเมืองจัตวี จังหวัดขอนแก่น ซึ่งจากการไปศึกษาดูงานครั้งนี้มีกลุ่มชาวบ้านจำนวน 30 คน และคณะครู ศน. 5 คน ให้นำสมุนไพร ซึ่งได้มีวิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรเมืองจัตวี คือ นางรจนา ภูทอง ได้ให้ความรู้และแนวคิดต่างๆ และเปลี่ยนกับชาวบ้าน โดยในการไปครั้งนี้สมาชิกทุกคนได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการผลิตและการแปรรูปน้ำสมุนไพรที่ทำจากพืชสมุนไพรต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และเป็นวิธีการทำที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนทุกคนสามารถทำได้ และหลังจากวิทยากรได้สาธิตให้ดูแล้วก็ได้ให้สมาชิกที่เข้าร่วมได้ทดลองปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการทำน้ำสมุนไพรจากตะไคร้ กระเจี๊ยบ หลังจากเสร็จภาระกิจในแต่ละวันจะมีการสรุปแสดงความคิดเห็นจากสมาชิกว่าได้อะไรจากการทำกิจกรรมในแต่ละวันจนครบ 3 วัน แล้วหลังจากที่ได้ไปศึกษาดูงานและทดลองทำมาแล้วสมาชิกในกลุ่มก็ได้มาทดลองทำน้ำกระเจี๊ยบ น้ำใบเตย และน้ำตะไคร้ซึ่งหาง่ายและมีอยู่ในชุมชนอยู่แล้ว และส่งจำหน่ายในตลาดชุมชนใกล้เคียงและได้ผลการตอบรับเป็นอย่างดี ทำให้กลุ่มมีกำลังใจในการที่จะผลิตและแปรรูปพืชสมุนไพรให้เป็นที่ต้องการของตลาดต่อไป

3) เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ

รูปแบบการเรียนรู้ในด้านการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ สำหรับกลุ่มชาวบ้านกุดฉิม โดยพื้นฐานได้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่แล้วจึงไม่ค่อยมีปัญหา ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการที่จะนำไปสู่การประกอบอาชีพได้อย่างรวดเร็ว เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมา เช่นการจัดเวทีระดมความคิดเห็น การศึกษาดูงานทำให้เกิดแนวคิดที่หลากหลาย เช่นจากการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นว่ามีอะไรบ้าง และแต่ละชนิดมีคุณค่าอย่างไร และสรรพคุณอย่างไร แล้วให้แต่ละคนนำเสนอซึ่งผลที่ได้คือ สมาชิกทุกคนได้รู้จักพืชสมุนไพรที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเองที่หลากหลาย เช่น พืชผักที่มีอยู่ในชุมชนล้วนแต่มีคุณประโยชน์ต่อสุขภาพทั้งสิ้น ตั้งแต่ลำต้นจนถึงรากเหง้าของพืชแต่ละชนิดขึ้นอยู่ที่จะนำส่วนไหนมาใช้ในการเกิดประโยชน์ หลังจากนั้นสมาชิกได้วางแผนร่วมกันในการที่จะดำเนินการโครงการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ แล้วกำหนดเป็นแผนงานที่จะทำการทดลองปฏิบัติในพื้นที่จริงดังนี้

3.1 โครงการปลูกพืชสมุนไพรปลอดสารพิษ เช่น การปลูกกระชาย ปลูกขิง กระชายดำ ข่า ตะไคร้ และเตย

3.2 โครงการแปรรูปน้ำสมุนไพร เช่น น้ำกระเจียว น้ำตะไคร้ น้ำใบเตย และน้ำขิง

3.3 โครงการทำร้านค้าชุมชนเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตขึ้นมา

4) เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิต การแปรรูปผลผลิต การจัดจำหน่าย และการตลาด

จากการประสบการณ์ที่กลุ่มได้ไปศึกษาดูงานจากสถานที่ต่างๆ ทำให้เกิดแนวคิด วิสัยทัศน์ที่ได้นำมาพัฒนาในกลุ่มของตนเองให้ดีขึ้นตั้งแต่การผลิต การแปรรูป และการตลาด โดยการจัดระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่อย่างเหมาะสม ตามกิจกรรมดังนี้

4.1 การผลิต สมาชิกกลุ่มได้มีการปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ของตนเอง และได้ประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับพื้นที่ที่จะทำร่วมกันในการปลูกและในมติที่ประชุมก็ได้มีความเห็นตรงกันว่าใช้พื้นที่สาธารณะซึ่งห่างจากหมู่บ้าน ประมาณ 50 เมตร เป็นพื้นที่สำหรับทดลองปลูกพืชสมุนไพรร่วมกัน มีพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ เป็นสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมดูแลง่ายเพราะใกล้ชุมชน แล้วกลุ่มก็ได้มีการระดมความคิดเห็นร่วมกันอีกเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่จะนำมาปลูก และผลจากการระดมความคิดเห็นก็ได้ มีความเห็นตรงกันว่า น่าจะทดลองปลูกพืชสมุนไพรจำพวก ขิง ข่า ตะไคร้ ก่อนเพราะเป็นพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นและที่สำคัญดูแลรักษาง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดสามารถนำมาแปรรูปเป็นน้ำสมุนไพรได้ และคนในชุมชนก็นิยมบริโภค

4.2 การแปรรูป สมาชิกในกลุ่มมีความรู้จากประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงานซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดแนวความคิดที่ดีในด้านการแปรรูปพืชสมุนไพรแบบเรียบง่ายและทำรายได้ให้กับกลุ่ม โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้รูปแบบการบรรจุหีบห่อ การออกแบบผลิตภัณฑ์ แต่เนื่องจากกลุ่มยังไม่มี ความชำนาญในเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์จึงทำให้ประสบกับปัญหาอยู่บ้าง

4.3 การตลาด จากผลผลิตที่ไม่ได้แปรรูปกลุ่มจะนำไปขายให้กับตลาดใกล้เคียง ส่วนการแปรรูปน้ำสมุนไพรกลุ่มจะให้ฝ่ายที่รับผิดชอบเรื่องการตลาดส่งตามร้านค้าใกล้หมู่บ้าน ตามโรงเรียน และตามหน่วยงานราชการได้ทดลองชิมเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ แล้วปรากฏว่าได้ผลสะท้อนกลับมาจากกลุ่มผู้บริโภคในทางตอบรับที่ดีพอสมควร

5) เพื่อศึกษาการเรียนรู้ปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยระบบกลุ่ม

จากผลการดำเนินการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ได้ให้ข้อคิดแก่ผู้ร่วมปฏิบัติและทีมวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นในรูปแบบหลากหลาย ดังนี้

5.1 ด้านการจัดการกลุ่ม ยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควรเพราะขาดการวางแผนและการจัดระบบก่อนการลงมือปฏิบัติจริง สมาชิกกลุ่มบางครั้งขาดการตัดสินใจร่วมกันโดยเฉพาะหน้าที่รับผิดชอบ และข้อตกลงร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มยังมีช่องว่างทำให้เกิดข้อโต้แย้ง และทำให้ขาดความมั่นใจในการที่จะดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อมีผลิตภัณฑ์จำหน่ายกลุ่มมักจะมุ่งเน้นที่การขายและการแบ่งผลกำไร โดยไม่คิดเกี่ยวกับการทำให้เกิดความมั่นใจว่าโครงการจะยั่งยืน ดังนั้นในการจัดการกลุ่มทุกคนต้องได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น แล้วคิดหาแนวทางที่จะพัฒนากลุ่มจากที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นโดยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์และร่วมปฏิบัติ

5.2 ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มยังขาดความรู้ เทคนิค ในด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐาน กลุ่มผู้บริโภคเพราะยังความมั่นใจและเชื่อถือในคุณภาพและความปลอดภัย โดยเฉพาะกระบวนการผลิตที่ยังขาดมาตรฐานรับรองจากองค์การอาหารและยา (อย.) ดังนั้นกลุ่มจะต้องได้รับการส่งเสริมในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้การบรรจุหีบห่อและการออกแบบผลิตภัณฑ์

5.3 ด้านการตลาด กลุ่มยังขาดการประเมินความต้องการของสภาวะการณ์ด้านการตลาด ประสบปัญหาการขาย เนื่องจากขาดความรู้เรื่องการจัดการประชาสัมพันธ์ การจัดการเงินทุนหมุนเวียน ดังนั้นกลุ่มจึงต้องร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในการตัดสินใจเลือกอาชีพที่จะทำ โดยใช้เทคนิควิธีการด้านการตลาดเป็นตัวนำในการประกอบอาชีพ จะได้ไม่ต้องประสบกับปัญหาทางด้านการขาย และก่อนที่จะประกอบอาชีพใดก็ตามควรจะมีการศึกษาขั้นตอน ทักษะในอาชีพนั้นอย่างถ่องแท้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการลงทุนโดยเปล่าประโยชน์อีกต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1) สรุปผลการวิจัย

จากประสบการณ์และการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมการวิจัย “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น” สามารถสรุปผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการในการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเอง
2. เพื่อค้นหาแนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ
3. เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ
4. เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิต การแปรรูปผลผลิต การจัดจำหน่าย และการตลาด
5. เพื่อศึกษาการเรียนรู้ปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยระบบกลุ่ม

ผลการวิจัย

1. ด้านการจัดการกลุ่ม จากกระบวนการเรียนรู้ การจัดเวทีประชาคมเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลซึ่งปรากฏว่า การจัดการระบบกลุ่มยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควรเพราะขาดการวางแผนในการจัดระบบก่อนการลงมือปฏิบัติจริง สมาชิกกลุ่มบางครั้งขาดการตัดสินใจร่วมกันโดยเฉพาะหน้าที่รับผิดชอบ และข้อตกลงร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มยังมีช่องว่างทำให้เกิดข้อโต้แย้ง และทำให้ขาดความมั่นใจในการที่จะดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อมีผลิตภัณฑ์จำหน่ายกลุ่มมักจะมุ่งเน้นที่การขายและการแบ่งผลกำไร โดยไม่คิดเกี่ยวกับการทำให้เกิดความมั่นใจว่าโครงการจะยั่งยืน ดังนั้นในการจัดการกลุ่มทุกคนต้องได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น แล้วคิดหาแนวทางที่จะพัฒนากลุ่มจากที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นโดยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์และร่วมปฏิบัติ และที่สำคัญสมาชิกทุกคนต้องมีความสามัคคีและทำตามกฎระเบียบของกลุ่มที่ตั้งกันไว้กระบวนการกลุ่มจึงยั่งยืน

2. ด้านการประกอบอาชีพ จากกระบวนการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในด้านการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรของกลุ่มบ้านกุดฉิม มีการทำแปลงปลูกพืชสมุนไพรของกลุ่มที่วิจัย เพื่อเป็นจุดสาธิตและเป็นแปลงสำหรับสมาชิกกลุ่ม ถึงแม้จะประสบกับปัญหาอยู่บ้างเกี่ยวกับสภาพของดินและแหล่งน้ำ และพืชที่ได้ใช้ทดลองปลูกอาจจะยังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรเพราะสภาพดินขาดการบำรุงมานานจนทำให้สภาพของดินเสื่อมคุณภาพ แต่ทางกลุ่มก็ได้เกิดแรงขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเลือกปลูกพืชที่ทนต่อสภาพดินและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ตลอดจนการแปรรูปน้ำสมุนไพรของพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลดีในด้านการพัฒนากลุ่มอาชีพที่เกิดจากแรงกระตุ้นของสมาชิกภายในกลุ่มกันเอง กลุ่มเกิด

แนวความคิดและมีทัศนคติต่อการทำงานร่วมกันอย่างเต็มที่ เกิดการพัฒนาอาชีพในชุมชนอย่างเข้มแข็ง และกลุ่มสามารถพึ่งตนเองได้หากได้รับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่อง และในด้านการเงินที่จะดำเนินกิจกรรม

3. ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ จากกระบวนการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มยังขาดความรู้ เทคนิค ในด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐาน เพราะกลุ่มผู้บริโภคยังขาดความมั่นใจและเชื่อถือในคุณภาพและความปลอดภัย โดยเฉพาะกระบวนการผลิตที่ยังขาดมาตรฐานรับรองจากองค์การอาหารและยา (อย.) ดังนั้นกลุ่มจะต้องได้รับการส่งเสริมในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้การบรรจุหีบห่อและการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นต้องการของตลาดผู้บริโภค ซึ่งจะต้องพัฒนาตั้งแต่การนำวัตถุดิบทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการบรรจุภัณฑ์ พัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสม มีรูปแบบฉลากที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม มีการจัดการเพื่อลดต้นทุนตลอดจนเกี่ยวเนื่องถึงการพัฒนาระบบตลาดการค้า และระบบรับรองคุณภาพ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ผลิตและผู้บริโภค

4. ด้านการตลาด จากกระบวนการดำเนินกิจกรรมด้านการตลาด ซึ่งกลุ่มได้เอาชุมชนใกล้เคียงเป็นตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ แต่ก็กลุ่มยังขาดการประเมินความต้องการของสภาพการณ์ด้านการตลาด ประสบปัญหาการขาย เนื่องจากขาดความรู้เรื่องการจัดการประชาสัมพันธ์ การจัดการเงินทุนหมุนเวียน ดังนั้นกลุ่มจึงต้องร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในการตัดสินใจเลือกอาชีพที่จะทำ โดยใช้เทคนิควิธีการด้านการตลาดเป็นตัวนำในการประกอบอาชีพ จะได้ไม่ต้องประสบกับปัญหาทางด้านการขาย และก่อนที่จะประกอบอาชีพใดก็ตามควรจะมีการศึกษาค้นคว้า ทักษะในอาชีพนั้นอย่างถ่องแท้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการลงทุนโดยเปล่าประโยชน์อีกต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

ผู้ศึกษาวิจัยได้คัดเลือกชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านกุดฉิม หมู่ 8 ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 1,065 คน ชาย 515 คน หญิง 550 คน และมีจำนวนครัวเรือน 165 ครัวเรือน โดยเน้นศึกษาวิจัยท้องถิ่นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจในการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร จำนวน 35 คน

2) อภิปรายผล

จากประสบการณ์และการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมการวิจัย “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาระบบการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น” สามารถอภิปรายผลการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนบ้านกุดฉิม โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ (ปลอดภัย) ได้ดังนี้

2.1 โดยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้พัฒนาอาชีพให้กับชาวบ้านเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าสมุนไพรได้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

2.2 การส่งเสริมและมีส่วนร่วมในการปลูกพืชหมุนเวียนที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการให้ความรู้ในด้านการเกษตรที่ทันสมัย เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตโดยนำวิถีธรรมชาติมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เป็นทางเลือกที่ยั่งยืนสำหรับเกษตรกรบ้านกุดฉิมต่อไป

2.3 กลุ่มเกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพึ่งพาตนเองในการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ ซึ่งจะเห็นได้จากกลุ่มชาวบ้านมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แนวคิดต่างๆ ร่วมกัน ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในด้านสุขภาพ การศึกษา และสภาพแวดล้อมที่ปลอดจากสารพิษ

2.4 ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในบ้านกุดฉิม ทุกครอบครัวมีการประกอบอาชีพและมีรายได้ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ ซึ่งจะอยู่ได้อย่างพอเพียงกับการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้มีเงินหมุนเวียนในหมู่บ้านในสภาพคล่อง เศรษฐกิจภายนอกจึงไม่ค่อยมีผลกระทบมากนัก เพราะกลุ่มเริ่มรู้แนวทางในการพัฒนาอาชีพและช่องทางในการต่อรอสินค้ากับพ่อค้าภายนอก

2.5 ทางด้านการมีศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนบ้านกุดฉิม คนในชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพในด้านการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การสร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การบริหาร การจัดการ การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี และมีความซื่อสัตย์ ร่วมมือร่วมใจ มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถที่จะนำกลุ่มไปได้อย่างยั่งยืน

2.6 การเกิดองค์กรเครือข่ายการเรียนรู้ จากการเรียนรู้พัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ ร่วมกับชุมชนในการทำการวิจัยในครั้งนี้ มีการสร้างเครือข่ายระหว่างคนในชุมชนกับชุมชนใกล้เคียง และระหว่างหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน มาให้ความรู้และเป็นวิทยากรในด้านการประกอบอาชีพ และการฝึกอบรมเพื่อให้กลุ่มเกิดวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนการทำการกิจกรรมการพัฒนาอาชีพต่อไป

3) ข้อเสนอแนะ

3.1 ด้านข้อจำกัดระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม ควรจะมีการยืดระยะเวลาในการทำการกิจกรรมให้นานกว่านี้เพราะการทำงานร่วมกับชาวบ้านจะต้องอาศัยความคุ้นเคยและอาศัยระยะเวลา การเปลี่ยนการกระทำของชาวบ้านนั้นเปลี่ยนได้ง่ายแต่การเปลี่ยนด้านความคิดนั้นเปลี่ยนยาก ซึ่งระยะเวลาเท่านั้นที่จะเป็นตัวบ่งชี้ ให้กับการทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชนได้ผลและยั่งยืน

3.2 ด้านการพัฒนาบุคลากรทีมวิจัย ทางสำนักงานภาคฯ ควรจะให้มีการส่งเสริมในด้านกระบวนการ

การเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากผู้รู้ เพื่อเพิ่มศักยภาพ เพราะที่ผ่านมาสาเหตุของการส่งสรุปข้อมูลล่าช้าเพราะนักวิจัยไม่มีพื้นฐานและไม่มีประสบการณ์เพราะเป็นนักวิจัยท้องถิ่นที่มาจากชาวบ้านหรือที่เรียกกันว่าป็นนักวิจัยมือใหม่

3.3 ด้านการนำเสนอข้อมูล ไม่ควรติดขัดกับกรอบของการวิจัยมากเกินไป เพราะการทำวิจัยร่วมกับชาวบ้านข้อมูลที่ได้มักจะมีการยืดหยุ่นอยู่ตลอดเวลา

3.4 ควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบายหรือหลักการบางอย่างให้เหมาะสมกับชุมชนและตอบสนองกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3.5 การพัฒนาต้องมีการพัฒนาดังแต่ระดับบุคคล เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ได้อย่างยั่งยืน

3.6 นักวิจัยต้องนำข้อมูลที่ได้ในรูปแบบของชาวบ้านมาทำการประมวลผลในรูปแบบงานวิจัย ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ตลอดจนการศึกษาดูงานซึ่งบางครั้งข้อมูลที่ได้อาจจะไม่เป็นไปตามกรอบที่วางไว้ แต่ก็ป็นข้อมูลที่มาจากชุมชนอย่างแท้จริง

4) ข้อสรุป

จากการที่ทีมวิจัยได้ร่วมกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการปลูกพืชสมุนไพรเป็นทางเลือกที่ยั่งยืนของบ้านกุดฉิม ตลอดระยะเวลา 4 เดือน นั้น ทำให้ทางทีมวิจัยได้รับประสบการณ์มากมายจากชาวบ้านที่ได้ให้ความร่วมมือในด้านการให้ข้อมูล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวความคิดที่เป็นรากฐานจากชุมชนโดยแท้จริง โดยตามศักยภาพชุมชนนั้นมีพื้นฐานความพร้อมอยู่แล้วเพียงแค่พวกเขาขาดโอกาสในการที่จะมีคนเข้าไปเสริมแรงกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมเท่านั้นเอง และถึงแม้ว่าในการทำวิจัยในครั้งนี้จะมีระยะเวลาที่สั้น แต่ก็บังเกิดผลคุ้มค่าให้กับชุมชนบ้านกุดฉิม และทีมวิจัยก็ไม่ได้หวังผลอะไรมากนัก นอกจากอยากให้เห็นชุมชนยืนอยู่ได้โดยชุมชนเอง พร้อมกับการพัฒนาอาชีพไปในทางที่ยั่งยืนและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนใกล้เคียงตลอดไป

ภาคผนวก

สัญญาเลขที่ PDG45E003

โครงการ “ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน
บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ”

Community Participation For Herbal Medicine Production as an Sustainable Alternative. Ban

Kutchim Nontan Sub-district Nongrua District Khon Kaen Province.

รายงานในช่วงตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2545 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2545

ชื่อหัวหน้าโครงการ : นายผา ทองสมบัติ

หน่วยงาน : แกนนำเกษตรกลุ่มบ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

วัตถุประสงค์ของโครงการ

วัตถุประสงค์หลัก

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการในการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนบ้านกุดฉิม
2. เพื่อค้นหาแนวทางและกระบวนการในการพัฒนาอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ

วัตถุประสงค์รอง

1. เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่ายและการตลาด
3. เพื่อศึกษาเรียนรู้ ปัญหา อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้ระบบกลุ่ม

รายละเอียดผลการดำเนินงานของโครงการตามแผนงานโดยสรุป

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
1. สัมมนาเชิงปฏิบัติการ สร้างกรอบแนวคิดเรื่อง การรวมกลุ่มในการ ประกอบอาชีพการปลูก พืชสมุนไพร	- กลุ่มชาวบ้านได้เกิดแนว ความคิดในการจัดระบบการ จัดการกลุ่มที่ดี - ได้แนวทางในการรวมกลุ่ม การประกอบอาชีพปลูกพืช สมุนไพร - ได้เครือข่ายวิทยากรผู้ถ่ายทอด ความรู้การประกอบ อาชีพเกษตรธรรมชาติ	- จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การรวมกลุ่มการประกอบอาชีพการปลูกพืช สมุนไพร วันที่ 1 พฤษภาคม 2545 ณ ศาลาวัดบ้านกุดฉิม (ผู้เข้าร่วมประชุม มี กลุ่มชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย 35 คน ครู ประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครู ปอ. ครูอาสา, สมัครฯ นอกนั้นเป็นผู้นำหมู่บ้าน อบต. ผู้ ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน) วันนั้นมีเจ้า หน้าที่จากเกษตรประจำตำบล นาย คำพวน บัวจารย์ เป็นผู้บรรยาย	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
	- ได้ทราบปัญหาและอุปสรรคและแนวทางในการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร โดยวิธีธรรมชาติ	ให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่อง การรวมกลุ่มและการทำการเกษตรโดยวิธีทางธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนในการผลิตได้อย่างมาก โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทรัพยากรที่เป็นประโยชน์และสามารถนำมาใช้ได้เช่นพืชผักสมุนไพรต่างๆ ล้วนแต่มีสรรพคุณทั้งสิ้นซึ่งในปัจจุบันก็กำลังเป็นที่นิยมของผู้บริโภคทั่วไป พอวิทยากรบรรยายเสร็จก็ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยให้ผู้ที่มีประสบการณ์จากการทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีและแบบธรรมชาติมาพูดให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาฟัง คือ พ่อผาทองสมบัติ เกษตรกรแกนนำของหมู่บ้าน ได้มาเล่าประสบการณ์ตั้งแต่เริ่มทำเกษตรโดยการพึ่งสารเคมีมาโดยตลอดตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้สุขภาพอ่อนแอต้องเข้ารับการรักษาดูอยู่บ่อยๆ โดยเฉพาะการปลูกพริกซึ่งต้องอาศัยการดูแลเป็นอย่างดีและมีการแข่งขันเรื่องการตลาดกันมากทำให้ต้องเร่งให้ได้ผลผลิตที่มากกว่าคนอื่นทำให้ลืมนึกถึงผลที่จะมากระทบต่อสุขภาพ ต่อมาได้มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรโดยวิธีทางธรรมชาติจึงสนใจและได้นำมาทดลองกับพืชของตนเอง ในช่วงแรกก็ท้อใจเหมือนกันเพราะ	

กิจกรรม (ตามแผน)	*ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
2. ศึกษาดูงานในพื้นที่ใกล้เคียง	- กลุ่มชาวบ้านได้มีความรู้ความเข้าใจในการทำเชื้อราไตรโคเดอร์มา - ได้แนวทางในการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ - ได้เครือข่ายวิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้การประกอบอาชีพเกษตรธรรมชาติ - กลุ่มชาวบ้านได้ทราบสภาพปัญหาของพืชที่ใช้ปลูกในพื้นที่	ให้ผลิตได้น้อยและต้องใช้เวลา แต่ต่อมาได้สังเกตว่าดินที่ทำการเกษตรอยู่มีคุณภาพดีขึ้น ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็ค่อยๆลดการใช้สารเคมีลงและปัจจุบันไม่ใช้ได้ใช้แล้ว - ในการประชุมสัมมนาครั้งนี้ชาวบ้านได้รับความรู้และความเข้าใจหลักการในการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพร่วมกันและได้ทราบผลกระทบต่อการปลูกพืชที่ใช้สารเคมี - นำกลุ่มชาวบ้านจำนวน 20 คน และคณะครู สรช. ปอ. และครูอาสาสมัครฯ ศึกษาดูงานในวันที่ 2 พฤษภาคม 2545 ณ บ้านหนองไผ่ ตำบลกุดกว้าง อำเภอน้องเจื้อย จังหวัดขอนแก่น - ช่วงเช้า ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น (นางปราณี อินทรกุลไชย) ได้กล่าวเปิดงานพร้อมกับให้คำแนะนำและให้ข้อคิดกับชาวบ้านเกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่มและการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ต่อมาวิทยากร (นายณพวิษฐ์ คำชะ) นักวิชาการจากศูนย์ส่งเสริมเกษตรชีวภาพจากจังหวัดขอนแก่น ได้บรรยายความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของเชื้อราไตรโคเดอร์มา ว่าเป็น	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
		จุลินทรีย์ปฏิปักษ์หรือเป็นศัตรูต่อเชื้อราสาเหตุโรครากเน่า โคนเน่าของพืชหลายชนิด ซึ่งจะพบทั่วไปในดิน หรือวัตถุตามธรรมชาติที่ขึ้น แต่ไม่และ มีคุณสมบัติในการควบคุม ยับยั้งและทำลายเชื้อรา ปัจจุบันเชื้อราไตรโครเดอร์มาสามารถผลิตได้ในรูปของเชื้อสด บนเมล็ดธัญพืช (ข้าวฟ่าง) และผลิตเพื่อการค้าในรูปของสปอร์ หรือผงแห้ง ข้อดีของเชื้อราไตรโครเดอร์มามีความปลอดภัยทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภคและต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรที่ต้องการควบคุมการเกิดโรคในระยะยาว แต่ข้อจำกัดคือ จะออกฤทธิ์ช้ากว่าการใช้สารเคมี - ช่วงบ่าย วิทยากรได้สาธิตวิธีการทำเชื้อราไตรโครเดอร์มาพร้อมแนะนำเทคนิคต่างให้กับกลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมงาน พร้อมกับให้ทุกคนได้ลงมือปฏิบัติจริงเพื่อเพิ่มความชำนาญ - ในการศึกษาดูงานครั้งนี้กลุ่มชาวบ้านได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการทำเชื้อราไตรโคเดอร์มามาก และได้พากันมีความคิดว่าจะนำมาทดลองใช้กับพืชของตนที่ปลูกในพื้นที่ โดยเฉพาะพริกซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับโรครากเน่าและ โคนเน่าซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องรู้จักวิธีป้องกันเพื่อเพิ่มผลผลิตให้กับตนเอง	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
3. การประชุมสัมมนา เชิงปฏิบัติการในการ สร้างกรอบความคิดและ ความรู้เบื้องต้นในการ ปลูกพืชสมุนไพรโดยวิธี ทางธรรมชาติที่สอดคล้อง กับวิถีชีวิตของชาว บ้าน	- ได้ทักษะความรู้ในการ ประกอบอาชีพปลูกพืช สมุนไพร	- จัดประชุมสัมมนากลุ่มเพื่อระดมความคิด เรื่องสมุนไพรในท้องถิ่น ชนิดและคุณค่า ของสมุนไพรแต่ละชนิดและการปลูกพืช สมุนไพรแบบธรรมชาติ เมื่อ วันที่ 7 พฤษภาคม 2545 ณ ศาลาวัดศรีบุญเรือง บ้านกุดฉิม มีผู้เข้าร่วมประชุม 28 คน - เป็นการประชุมสนทนากลุ่มถึงประสบ การณ์ของแต่ละคน นำมาแลกเปลี่ยนประสบ การณ์กันภายในกลุ่มซึ่งทำให้ทุกคนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นร่วมกันมากขึ้น - จากนั้นได้ให้ชาวบ้านแบ่งกลุ่มเพื่อระดม ความคิดเกี่ยวกับพืชสมุนไพรในท้องถิ่น ว่า แต่ละชนิดมีคุณค่าอย่างไร และแต่ละคนรู้จัก ได้อย่างไรแล้วให้แต่ละกลุ่มนำเสนอให้ สมาชิกได้รับฟัง โดยกลุ่มที่ 1 ได้หัวข้อที่ว่า ท่านรู้จักพืชสมุนไพรอะไรบ้าง และแต่ละ ชนิดมีสรรพคุณอย่างไร ตัวแทนนำเสนอได้ ข้อสรุปดังนี้ว่า ได้รู้จักพืชสมุนไพรหลาย ชนิด เช่น พืชผักต่างๆที่มีอยู่ในหมู่บ้านล้วน แต่เป็นสมุนไพรทั้งสิ้น ซึ่งแต่ละชนิดก็มี สรรพคุณแตกต่างกัน กลุ่มที่ 2 ท่านได้รู้จัก สมุนไพรได้อย่างไร ตัวแทนนำเสนอ ว่ารู้จัก พืชสมุนไพรจากพ่อ แม่ และจากสถานที่ และเอกสาร วารสารต่างๆ มีเจ้าหน้าที่มาให้ คำแนะนำและมาให้ความรู้	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
4. การศึกษาดูงาน การประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร ณ สถานที่ประกอบการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ นอกพื้นที่หมู่บ้าน	- มีความรู้ในด้านการตลาด การแปรรูป และการผลิต - ได้แนวทางในการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ - ได้ระบบหรือรูปแบบการผลิตพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติที่เหมาะสมกับท้องถิ่น	กลุ่มที่ 3 ท่านอยากจะทำอะไรต่อไปเกี่ยวกับพืชสมุนไพร ตัวแทนนำเสนอว่า อยากจะให้นำพืชสมุนไพรที่มีอยู่แล้วนำมาปลูกและขยายผลให้มากกว่านี้ อยากจะมีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรที่ผลิตขึ้นเองในชุมชน อยากจะศึกษาดูงานในสถานที่ผลิต แปรรูป และตลาดพืชสมุนไพร - จากการนำเสนอของแต่ละกลุ่มและจากการระดมความคิดเห็นของกลุ่มในครั้งนี้ ได้มีการหลอมรวมความคิดที่หลากหลายของแต่ละคน ที่เพิ่มพูนความรู้ได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นชนิดและคุณค่าของสมุนไพรแต่ละอย่างและรูปแบบการปลูกพืชสมุนไพรแบบธรรมชาติที่จะดำเนินการต่อไป - ศึกษาดูงานกลุ่มแม่บ้านบ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลคำม่วง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2545 เรื่อง การผลิต แปรรูป การตลาด - กลุ่มแม่บ้านบ้านทรัพย์สมบูรณ์ ได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีว่ามีการดำเนินงานของระบบกลุ่มที่เข้มแข็ง สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้และให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี กลุ่มมีอาคารที่ดำเนินงานกิจกรรมต่างๆเป็นของตนเอง ตัวแทนกลุ่มได้เล่าถึงประสบ	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
		การณ์ของกลุ่มเมื่อแรกตั้งว่า กลุ่มมีการจัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2535 สมาชิกกลุ่มส่วนมากทำการเกษตร มีรายได้น้อย จึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้ ต่อมากลุ่มได้ไปศึกษาดูงานที่ อ.บ้านไผ่เกี่ยวกับการทำเครื่องคั้นผงจากมะตูม แล้วกลุ่มก็ได้มาทดลองทำแล้วให้สมาชิกกลุ่มเดินเร่ขายตามสถานที่ต่างๆ จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ในปัจจุบันได้ส่งให้กับร้านค้าต่างๆตลอดจนตามห้างสรรพสินค้าทั่วไปการดำเนินงานของกลุ่มด้านการตลาดสามารถครองตลาดได้ทั่วประเทศ แต่ในด้านการผลิตวัตถุดิบจะต้องมีการแก้ปัญหาอยู่บ้างเพราะมีพืชสมุนไพรบางตัวที่ไม่สามารถปลูกในพื้นที่ได้จำเป็นจะต้องสั่งซื้อวัตถุดิบจากที่อื่นเข้ามาเพื่อทำการแปรรูป ปัจจุบันมีการปลูกพืชสมุนไพรที่สามารถปลูกได้ในพื้นที่เพื่อลดต้นทุนในการสั่งซื้อวัตถุดิบจากที่อื่น ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 47 คน การบริหารงานของกลุ่ม กลุ่มจะมีการแบ่งเวรกันมาทำงาน และจะมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เป็นข้อตกลงกันไว้ - ในการศึกษาดูงานครั้งนี้ทำให้กลุ่มได้มีความรู้ในด้านการจัดการของระบบกลุ่มที่เข้มแข็ง ได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
5. รวมกลุ่มสนทนาเพื่อตัดสินใจเลือกปฏิบัติการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีทางธรรมชาติและกำหนดแผนงานทดลอง	- ได้แผนการดำเนินงานและขั้นตอนการปฏิบัติงาน	กับผู้ประกอบการโดยตรง เรื่อง การแปรรูปพืชสมุนไพร โดยวิถีทางธรรมชาติที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนปัจจัยต่างๆที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ - จัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อทำแผนและโครงการประกอบอาชีพ เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2545 ณ วัดศรีบุญเรืองบ้านกุดฉิม มีผู้เข้าร่วมประชุมสนทนา 32 คน ซึ่งเป็นการสนทนากลุ่ม ถึงประสบการณ์ต่างๆที่ได้จากการประกอบการมาและจากการศึกษาดูงานในสถานที่ต่างๆที่ทุกคนได้เรียนรู้มาตั้งแต่ยังไม่ได้เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบันที่มีการดำเนินงานในรูปของกลุ่ม ซึ่งจะให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีแบบธรรมชาติในมุมมองของแต่ละคนที่แตกต่างกัน หลังจากนั้นมีการแบ่งกลุ่มเพื่อวางแผนเขียนโครงการประกอบอาชีพโดยใช้ข้อมูลจากประสบการณ์จากการเรียนรู้ที่ผ่านมาทั้งด้านการตลาด การแปรรูป การผลิต ตลอดจนให้มีการวางแผนด้านการจัดการตลาดและวางแผน ค่าใช้จ่ายโครงการและผลที่	

กิจกรรม (ตามแผน)	* ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
6. ศึกษาดูงาน	- มีความรู้ในด้านการตลาด การแปรรูปและการผลิต - ได้แนวทางในการปลูกพืช สมุนไพร โดยวิถีทางธรรมชาติ - ได้ระบบหรือรูปแบบการผลิตพืชสมุนไพร โดยวิถี ธรรมชาติที่เหมาะสมกับท้องถิ่น	คาดว่าจะได้รับ จากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำเสนอโครงการประกอบอาชีพของแต่ละกลุ่มตามลำดับ พร้อมกับการซักถามกันจากนั้นก็มีการกำหนดแผนงานที่จะทำการทดลองปฏิบัติได้ดังนี้ 1. โครงการผลิตพืชสมุนไพรผักปลอดสารพิษและการปลูกเชิง กระจาย 2. โครงการแปรรูปสมุนไพร (การทำน้ำสมุนไพร เช่นน้ำตะไคร้ น้ำใบเตย น้ำกระเจียว น้ำขิง) 3. โครงการทำร้านค้าชุมชนจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่กลุ่มผลิตขึ้นมา ในการประชุมสนทนาค้างนี้กลุ่มชาวบ้านได้มีการแสดงออกในการพูดถึงประสบการณ์ของแต่ละคน และได้ระดมความคิดที่หลากหลาย และได้แผนการ/ โครงการทดลองปฏิบัติจริงที่จะดำเนินการต่อไป - ศึกษาดูงานและอบรมการผลิตและการแปรรูปสมุนไพร ที่วิทยาลัยเกษตรมัญจาคีรี อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น วันที่ 17 - 19 กรกฎาคม 2545 กลุ่มชาวบ้านจำนวน 30 คน ครู ปอ. ครูอาสาสมัครและ ครูศรช. 5 คน - ช่วงเช้ากลุ่มชาวบ้านเดินทางถึงวิทยาลัยเกษตรมัญจาคีรี ทางคณะอาจารย์ที่	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
		วิทยาลัยเกษตร กล่าวต้อนรับ (นายราชิน บัวบาน) พร้อมกับได้กล่าวแนะนำสถานที่ของวิทยาลัย ซึ่งทางวิทยาลัยได้มีโครงการอบรมวิชาชีพให้กับกลุ่มชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการอบรมต่างๆจะอบรมให้ตามที่ชาวบ้านสนใจ พร้อมกับได้จัดหาวิทยากรผู้ชำนาญมาให้ความรู้ และการมาอบรมครั้งนี้กลุ่มชาวบ้านทุกคนได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องการผลิต และการแปรรูปพืชสมุนไพร หลังจากทางวิทยาลัยกล่าวแนะนำเสร็จก็ได้ให้ชาวบ้านพักผ่อนในช่วงเช้า - ช่วงบ่าย วิทยากรได้เดินพาสำรวจแปลงปลูกพืชสมุนไพรซึ่งอยู่ในบริเวณวิทยาลัย พร้อมกับแนะนำชนิดของพืชต่างๆ พอเสร็จแล้วก็ให้ผู้เข้าอบรมทุกคนเข้าห้องปฏิบัติเพื่อทำการทดลองการแปรรูปน้ำสมุนไพร โดยมีวิทยากร คือ (นางรอนา ภูทอง) ได้มาให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และสรรพคุณของพืชสมุนไพร หลังจากนั้นได้แนะนำวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้ในการแปรรูปน้ำสมุนไพร พอแนะนำเสร็จก็ได้ให้ชาวบ้านแบ่งออกเป็นสี่กลุ่มเพื่อทำการทดลองปฏิบัติ กลุ่มแรกให้ทำน้ำตะไคร้ ตะไคร้ผง กลุ่มที่สอง ทำน้ำกระเจี๊ยบ กลุ่มที่สามทำน้ำมะตูม มะตูมผง กลุ่มที่สี่ทำ น้ำขิง ขิงผง พอแต่ละกลุ่มทำเสร็จก็ได้ให้ทดลองบรรจุใส่ขวด	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
		และบรรจุถุงสำหรับ มะตูมผง จิงผง และ ตะไคร้ผง - วันที่ 18 กรกฎาคม 2545 ช่วงเช้า วิทยากรได้แนะนำวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการแปรรูปขนมสมุนไพร โดยให้กลุ่มชาวบ้านที่เข้าอบรมได้แบ่งเป็นกลุ่มเหมือนเดิม แล้วให้แต่ละกลุ่มจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อ ทำขนมที่แปรรูปจากพืชสมุนไพร เช่น ครองแครงสมุนไพร ถั่วเคลือบสมุนไพร - ช่วงบ่ายวิทยากรได้พาไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ที่ กลุ่มออสมทรัพย์บ้านดงบัง อำเภองาวน้อย จังหวัดขอนแก่น ซึ่งประธานกลุ่มได้มากล่าวต้อนรับและให้คำแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องการจัดการกลุ่ม เรื่องการตลาด การผลิต ซึ่งกลุ่มมีความเห็นชอบอย่างมาก เพราะมีแกนนำหลักที่เข้มแข็ง และให้ความเป็นธรรมกับสมาชิกกลุ่มทุกคน สมาชิกมีความสามัคคีกันดี มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันอย่างเป็นระบบ ทางบ้านดงบังจะผลิตเห็ดฟางกันมากซึ่งจะไม่มีปัญหาเรื่องการตลาดเลยเพราะกลุ่มจะเป็นผู้รับซื้อจากสมาชิกเอง ทำให้พ่อค้าคนกลางไม่มายุ่งเกี่ยวในเรื่องการตลาด - วันที่ 19 กรกฎาคม 2545 วิทยากรได้พากลุ่มชาวบ้านศึกษาดูงานการแปรรูป การผลิต พืชสมุนไพร ที่บ้านหินเหิบ อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น ของกลุ่มแม่บ้าน	

กิจกรรม (ตามแผน)	* ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
7. ทดลองปฏิบัติ	- ได้ทราบข้อมูล อุปสรรค ในการปลูกพืชสมุนไพรโดย วิถีธรรมชาติ	ซึ่งทางกลุ่มได้มีการทำชาใบหม่อน และ ประธานกลุ่มแม่บ้านได้กล่าวต้อนรับและได้ เล่าความเป็นมาของกลุ่ม ซึ่งปัจจุบันชาใบ หม่อนของกลุ่มแม่บ้านได้ส่งขายตามท้อง ตลาดทั่วไป เรื่องการจัดการกลุ่มไม่มีปัญหา เพราะสมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีและอยู่ใน กฎระเบียบของกลุ่ม ในการศึกษาดูงานและการอบรมครั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านได้เกิดแนวคิดและมีความ กระตือรือร้นที่จะนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะ การทำน้ำสมุนไพรซึ่งทุกคนได้ปฏิบัติตามจริง และการปลูกพืชสมุนไพรซึ่งกำลังเป็นที่สน ใจของผู้บริโภคทั่วไปในตลาดใกล้เคียง พร้อมกับได้รับความรู้แนวทางการจัดการ ตลาดจากกลุ่มออมทรัพย์บ้านดงบังและกลุ่ม แม่บ้านบ้านหินเหิบ - หลังจากที่กลุ่มชาวบ้านได้รับความรู้จาก การศึกษาดูงานมาแล้วก็ได้มาร่วมปรึกษา หารือกันว่าหากันเริ่มดำเนินการอะไร ก่อน พอดกลงมติในที่ประชุมกันว่าจะใช้ พื้นที่สาธารณะ ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 50 เมตร เป็นพื้นที่สำหรับทดลองปลูกพืช สมุนไพร ก็ได้นัดสมาชิกกลุ่มเพื่อจัดเตรียม แปลง ซึ่งมีพื้นที่ที่จะทำแปลง	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
		ในช่วงทดลองประมาณ 2 ไร่ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาชาวบ้านได้รับความรู้ที่หลากหลาย แต่ละคนก็มีความคิดที่แตกต่างกัน จึงได้ลงมติในที่ประชุมเพื่อหาแนวทางในการนำพืชสมุนไพรมาปลูกให้เหมาะสมกับพื้นที่และทางสมาชิกกลุ่มก็ว่าอยากจะทดลองปลูกพืชสมุนไพรพวก จิง ข่า กระชาย ตะไคร้ ก่อนเพราะเป็นพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นและปลูกง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดอีกทั้งยังสามารถนำมาแปรรูปเป็นน้ำสมุนไพรได้อีกด้วย และในอีกส่วนหนึ่งก็ได้ปลูกพืชที่มีอายุสั้นผักปลอดสารพิษซึ่งมีกลุ่มผู้บริโภคทุกวัน หลังจากปลูกพืชสมุนไพรต่างๆเสร็จแล้วทางกลุ่มก็ได้คิดหาแนวทางจากประสบการณ์ที่ไปศึกษาดูงานมาพากันแปรรูปทำน้ำสมุนไพรเพื่อเพิ่มรายได้ในช่วงที่พืชปลูกยังไม่ได้จำหน่าย ซึ่งในตอนแรกสมาชิกกลุ่มได้ทดลองทำน้ำตะไคร้และน้ำมะตูมไปถวายหลวงพ่ที่วัดให้กับกลุ่มคนที่ไปจำศีลก่อนแล้วก็ให้สมาชิกที่ได้รับผิดชอบฝ่ายการตลาดได้นำน้ำสมุนไพร ไปลองส่งให้ตามร้านค้าต่างๆในหมู่บ้านใกล้เคียง และตามโรงเรียน หน่วยงานราชการได้ลองชิมดูเพื่อเป็นการแนะนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม แล้วปรากฏว่าได้ผลสะท้อนจากกลุ่มผู้บริโภคพอสมควร ซึ่งครั้งแรกกลุ่มได้ทำน้ำสมุนไพรขายให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน	

		41	
กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
8. การประชุมกลุ่มเพื่อหาข้อสรุป	- ได้ข้อสรุปของสภาพการดำเนินงานของการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติในช่วง 4 เดือนแรก	ที่จัดงาน และเป็นผลทำให้กลุ่มมีแรงกระตุ้นคิดอยากจะทำน้ำสมุนไพรกันมากขึ้น จากการที่ทางกลุ่มได้ทดลองปฏิบัติจริงก็มีปัญหาบ้างตามสภาพโดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำเพราะพื้นที่ใช้ปลูกพืชสมุนไพรไม่ได้อยู่ใกล้แหล่งน้ำ จะมีแค่สระกักเก็บน้ำของสมาชิกกลุ่ม ส่วนพืชที่ได้ทดลองปลูกมีปัญหาเกี่ยวกับพันธุ์ที่ใช้ปลูกยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรอาจมีปัญหากับสภาพของดินด้วยเพราะดินขาดการดูแล รักษามานาน ส่วนในเรื่องการแปรรูปน้ำสมุนไพรก็มีปัญหาบ้างเช่น กลุ่มชาวบ้านยังขาดเทคนิคและวิธีการที่จะทำน้ำสมุนไพรให้เก็บรักษาไว้ได้นานและยังขาดความรู้ในเรื่องการบรรจุหีบห่อของผลิตภัณฑ์ซึ่งจะต้องศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมอีกพอสมควร - การประชุมสัมมนากลุ่มเพื่อหาข้อสรุปในการประกอบอาชีพ เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2545 ณ ที่ทำการกลุ่มบ้านกุดนิม มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 32 คน ประกอบด้วย กลุ่มชาวบ้าน ผู้นำหมู่บ้าน ครูปอ. ครูอาสาสมัครฯ และครู ศรช.ประจำตำบลโนนทัน จากการประชุมเพื่อหาข้อสรุปในการประกอบอาชีพเพื่อเลือกรูปแบบที่เหมาะสม	

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
		นั้นเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของสมาชิกตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อสรุปที่จะดำเนินการตามแผนในช่วง 4 เดือนต่อไป ซึ่งจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของสมาชิกที่แต่ละคนได้เสนอแนวความคิดที่หลากหลาย แต่พอจะสรุปได้ดังนี้ คือ กลุ่มอยากจะมีความรู้ เทคนิค วิธีการผลิต และแปรรูปพืชสมุนไพรให้มากกว่านี้ ซึ่งจะต้องศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งที่มีประสบการณ์ทางด้านนี้โดยตรงและทดลองปฏิบัติจริงให้มากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ สมาชิกกลุ่มจำเป็นต้องร่วมกันวางแผน คิดวิเคราะห์ เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การตลาด ในรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป	

1. ความเป็นมาของการรวมกลุ่มชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน

การจัดตั้งกลุ่มของหมู่บ้านกุดฉิม ได้เริ่มมีก่อนการทำโครงการวิจัย ซึ่งโดยแรกเริ่มนั้นกลุ่มเกิดจากการที่กลุ่มชาวบ้านรวมกลุ่มกันสนใจสมัครเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ ปอ. เป็นจำนวน 30 คน โดยมีครู สรช.ประจำตำบลโนนทันคือ นางสาวจุรีรัตน์ ลาภชัย เป็นบุคลากรในพื้นที่รับผิดชอบร่วมกับครู ปอ.คือ นางสุรินตา กล้าหาญ และนางนันทนา อักษรวิทย์ โดยมีครูอาสาสมัครรับผิดชอบคือ นางสาวณัฐณี ศรีน้อย เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือประสานงานให้กับกลุ่มไว้ลักษณะการเรียนรู้ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) โดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองเรือ ได้จัดทำโครงการวิชาชีพเพื่อทดสอบกระบวนการกลุ่มเป็นระยะเวลา 7 เดือน ซึ่งทำให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง โดยมีกิจกรรมร่วมกันคือ 1) โครงการเพาะเห็ดนางฟ้า จำนวน 1 โรงเรือน 2) โครงการเลี้ยงจิ้งหรีด จำนวน 50 บ่อ 3) โครงการเพาะเห็ดขอนขาว จำนวน 1 โรงเรือน จากกิจกรรมต่างๆทำให้กลุ่มเกิดรายได้และมีเงินทุนหมุนเวียนเกิดขึ้นภายในกลุ่มและก่อให้เกิดกระบวนการระบบสหกรณ์ขึ้นมาโดยการเรียนรู้ของชาวบ้าน เพื่อที่จะนำเงินมาเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการอัดก้อนเชื้อเห็ดเอง และจากกิจกรรมดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเกิดแนวความคิดที่อยากจะเรียนรู้เรื่องการตลาดที่เป็นระบบให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากปัจจุบันประสบปัญหาเกี่ยวกับการตลาดเพราะผลผลิตทางการเกษตรไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ทำให้จำหน่ายผลผลิตได้ในราคาต่ำ ขณะที่ต้นทุนในการผลิตสูง อนึ่งกลุ่มชาวบ้านกุดฉิม ตระหนักว่าในปัจจุบันกระแสตลาดพืชผักพืชสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ซึ่งเป็นตลาดทางเลือกของคนกลุ่มหนึ่ง ได้ทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น โดยผู้บริโภคหันมานิยมบริโภคสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยพิช ทำให้กลุ่มชาวบ้านมีความต้องการที่จะผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อสุขภาพปลอดภัยพิช มีผลผลิตสูง โดยการศึกษาและเรียนรู้ตลาดก่อน ส่งเสริมการขายผลผลิตให้เกิดขึ้นในชุมชน และช่วยให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

จากประสบการณ์การเกี่ยวกับการเรียนรู้การปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน ทำให้กลุ่มชาวบ้านและคณะครู ได้ร่วมกันนำเสนอแนวคิดเขียนเป็นโครงการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน ให้กับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อขอรับทุนสนับสนุนการดำเนินงานในรูปแบบของงานวิจัย ซึ่งโครงการของกลุ่มได้นำเสนอต่อทางเจ้าหน้าที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง จนได้รับการอนุมัติเงินทุนมาดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม 2545 เป็นต้นไปจนถึงเดือน เมษายน 2546 รวม 12 เดือน

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาวบ้านก่อนการดำเนินโครงการวิจัย ซึ่ง จะมีการ ประชุมกันเพื่อระดมความคิดในรูปแบบของกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวันนี้ นายผา ทองสมบัติ ซึ่งเป็นแกนนำเกษตรกรธรรมชาติบ้านกุดจิมเป็นประธานกลุ่มในฐานะที่เป็นเกษตรกรตัวอย่างในการทำการ เกษตรแบบธรรมชาติ ปลอดสารพิษ สมาชิกได้พูดถึงแนวทางจะทำต่อไปในรูปของการพัฒนากลุ่มให้มี ความยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นหลัก ซึ่งสมาชิกแต่ละคนก็เห็นด้วยโดย เฉพาะกิจกรรมที่ทุกคนได้ร่วมกันดำเนินกันอยู่ในปัจจุบันก่อนการทำโครงการ คือ โครงการเพาะเห็ด นางฟ้า เห็ดขอนขาว และโครงการเลี้ยงจิ้งหรีด และนางสุรินยา กล้าหาญ ก็ได้เสนอแนวความคิดร่วม กับชาวบ้านว่าอยากให้กลุ่มชาวบ้านได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง จากแหล่งที่เขาปฏิบัติจริง เพื่อที่จะ ได้ทำให้ชาวบ้านเกิดวิทัศน์ที่กว้างรู้แจ้งเห็นจริง และยังจะได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ประกอบการ จริงอีกด้วย

สมาชิกกลุ่มชาวบ้านกุดฉิม จำนวน 35 คน พร้อมด้วยคณะกรรมการจากศูนย์บริการการศึกษา
นอกโรงเรียนอำเภอหนองเรือ ได้ศึกษาดูงานที่โรงงานน้ำตาลมิตรภูเวียง วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2544
เกี่ยวกับเรื่อง การจัดทำปุ๋ยชีวภาพ การปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งในวันนี้ก็ได้มีวิทยากรซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่
บริษัทมิตรผล มาบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของโรงงานน้ำตาล และความเกี่ยวเนื่องที่ทาง
โรงงานต้องมาทำปุ๋ยชีวภาพ เพราะบริษัทได้เล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับสุขภาพของเจ้าหน้าที่และ
พนักงานในโรงงานซึ่งจำเป็นต้องบริโภคพืชผักเป็นประจำทุกวัน จึงได้ให้คนในโรงงานซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญ
ทางด้านการทำปุ๋ยชีวภาพอยู่แล้วมาทำเป็นแปลงสาธิตก่อน ซึ่งปรากฏว่าประสบผลสำเร็จพอสมควรเป็น
ที่รู้จักของคนทั่วไปในโรงงานและในตัวอำเภอซึ่งมีหน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง
และบ้านกุดฉิมก็เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ได้นำความสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงได้มาศึกษาดูงานเพื่อนำไปเป็น
แนวทางในการสร้างทางเลือกที่ดีต่อไป

กลุ่มชาวบ้านกุฉินิม ได้ให้ความสนใจในเรื่องการอัดก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้าเห็ดขอนขาว จึงได้ไปอบรมและศึกษาดูงานที่วิทยาลัยเกษตรมณฑลนครศรีธรรมราชเกี่ยวกับวิธีการอัดก้อนเชื้อเห็ด ซึ่งมีวิทยากรของวิทยาลัยได้มาให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิค วิธีการในการอัดก้อนเชื้อเห็ด และได้ให้ทุกคนที่ไปร่วมอบรมได้ทดลองปฏิบัติจริง ซึ่งทุกคนได้ให้ความสนใจมาก

ผู้เข้าอบรมได้ทดลองเขี่ยเชื้อเห็ดนางฟ้าในห้องปฏิบัติการของวิทยาลัยเกษตรมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งได้มีวิทยากรแนะนำขั้นตอนการทำอย่างต่อเนื่อง

หลังจากประสบการณ์ที่ชาวบ้านได้ศึกษาดูงานและเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมาแล้วก็ได้เกิดแนวความคิดว่าอยากจะลองทำดู จึงได้มารวมกลุ่มกันทำการอัดก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้า โดยครั้งแรกจะอัดก้อนเชื้อเห็ดไว้เพื่อเก็บดอกเห็ดขาย ต่อมาได้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปก็ได้มีการมาศึกษาดูงานที่กลุ่มชาวบ้านกุดฉิมและได้มาสั่งก้อนเชื้อเห็ดทำให้กลุ่มมีรายได้เป็นเงินทุนหมุนเวียนอย่างต่อเนื่องและต่อมาก็ได้อัดก้อนเชื้อเห็ดขอนขาวเพิ่มอีก

และโครงการที่กลุ่มได้ร่วมกันทำอีกโครงการหนึ่ง คือโครงการเลี้ยงจิ้งหรีด ซึ่งจากประสบการณ์เรียนรู้จากการศึกษาดูงานที่ศูนย์ขยายพันธุ์ผึ้ง และจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น กลุ่มก็ได้มาทดลองเลี้ยงจิ้งหรีดดู ซึ่งครั้งแรกได้ทดลองเลี้ยงจำนวน 50 บ่อ และก็มีปัญหาอยู่บ้างเกี่ยวกับจิ้งหรีดที่ไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร ทำให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะศึกษาถึงปัญหาว่าทำไมจิ้งหรีดที่เลี้ยงถึงไม่เจริญเติบโต ซึ่งผลที่ได้ก็มาจากการดูแลรักษา การให้อาหาร และเกี่ยวกับโรงเรือนอาจจะมีปัญหาบ้างเกี่ยวกับเรื่อง มด แมลง ที่มารบกวนทำให้กักกินจิ้งหรีดทำให้จิ้งหรีดไม่เจริญเติบโตและสมาชิกกลุ่มก็ไม่ย่อท้อและได้ไปศึกษาดูงานการเลี้ยงจิ้งหรีดที่ศูนย์ขยายพันธุ์ผึ้งอีกครั้งเป็นครั้งที่สองเพื่อนำมาหาแนวทาง ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

อนึ่งหลังจากที่กลุ่มชาวบ้านได้ศึกษาดูงานและเรียนรู้รูปแบบการปฏิบัติงานจากกิจกรรมต่างๆมาแล้ว แต่ชาวบ้านก็ยังขาดความรู้เรื่องการจัดการด้านการบัญชีและการเงิน ทางกลุ่มจึงมีความสนใจที่จะเรียนรู้ จึงได้ให้วิทยากรมาให้ความรู้คือ (นางสุรินยา กล้าหาญ) ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการจัดทำบัญชีโดยตรง และทางกลุ่มก็ได้ให้ความสนใจและมีการแลกเปลี่ยนแนวความคิดกันจากที่แต่ละคนได้จัดทำบัญชีของตนเองมานำเสนอให้สมาชิกภายในกลุ่มได้ทราบ

2. กิจกรรมการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ

บ้านกุดฉิม หมู่ 8 ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังประสบกับปัญหาความยากจน อันเนื่องมาจากราคาผลผลิตตกต่ำ การผลิตที่ยังไม่ได้ประสิทธิภาพ การขาดความรู้ที่ถูกต้องในด้านการเกษตร และปัญหาด้านการตลาด ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดการติดตามสภาวะการณ์และการวางแผนการตลาดที่เป็นระบบก่อนลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ผลผลิตออกมาไม่มีตลาดรองรับ และทำให้เสียเปรียบพ่อค้าคนกลางเพราะขาดอำนาจในการต่อรองราคา ดังนั้น การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าสมุนไพรได้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น จึงเป็นจำเป็น อีกทั้งมีการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิต ลดต้นทุน และปลอดภัยแก่ผู้บริโภค ในกระบวนการเรียนรู้จำเป็นจะต้องให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ความสำเร็จของชาวบ้านกันเอง แล้วจึงมาเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อรับรู้ผลของการเรียนรู้ ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืน บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น จึงได้กำหนดกิจกรรม การเรียนรู้การประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติสำหรับกลุ่มชาวบ้าน ดังนี้

- 1) การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ" การรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร" เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2545 ณ วัดศรีบุญเรืองบ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
- 2) การศึกษาดูงานการทำเกษตรธรรมชาติ(การทำเชื้อราไตรโคเดอร์มา) วันที่ 2 พฤษภาคม 2545 ที่บ้านหนองไผ่ ตำบลกุดกว้าง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
- 3) การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการสร้างกรอบแนวความคิดและความรู้เบื้องต้นในการปลูกพืชสมุนไพรวิถีธรรมชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน วันที่ 7 พฤษภาคม 2545 ณ วัดศรีบุญเรืองบ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
- 4) การศึกษาดูงานการประกอบอาชีพการผลิต แปรรูปพืชสมุนไพรกลุ่มแม่บ้าน วันที่ 23 พฤษภาคม 2545 บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลคำม่วง อำเภอภูพาน จังหวัดขอนแก่น
- 5) การรวมกลุ่มสนทนาเพื่อตัดสินใจเลือกปฏิบัติการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติ และกำหนดแผนการตลาด วันที่ 3 กรกฎาคม 2545 ณ วัดศรีบุญเรืองบ้านกุดฉิม
- 6) ศึกษาดูงาน /อบรม การผลิต แปรรูปพืชสมุนไพร วันที่ 17- 19 กรกฎาคม 2545 ณ วิทยาลัยเกษตรมัธยาศีรี อำเภอมัธยาศีรี จังหวัดขอนแก่น
- 7) ทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่ของกลุ่มและพื้นที่ส่วนตัว วันที่ 24 กรกฎาคม 2545
- 8) การประชุมกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปในการดำเนินงานการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิถีธรรมชาติในช่วง 4 เดือนแรก วันที่ 14 สิงหาคม 2545 ณ ที่ทำการกลุ่มบ้านกุดฉิม

- 9) การรวมกลุ่มสนทนาเพื่อตัดสินใจเลือกปฏิบัติการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิธีธรรมชาติ และกำหนดแผนการทดลอง วันที่ 3 กรกฎาคม 2545 ณ วัดศรีบุญเรืองบ้านกุดนิม
- 10) ศึกษาดูงาน / อบรม การผลิตแปรรูปพืชสมุนไพร วันที่ 17- 19 กรกฎาคม 2545 ณ วิทยาลัยเกษตรมัธยาศิรี อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
- 11) ทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่ของกลุ่มและพื้นที่ส่วนตัว วันที่ 24 กรกฎาคม 2545
- 12) การประชุมกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปในการดำเนินงานการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิธีธรรมชาติในช่วง 4 เดือนแรก วันที่ 14 สิงหาคม 2545 ณ ที่ทำการกลุ่มบ้านกุดนิม

การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “ การรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร ” เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2545 ณ วัดศรีบุญเรืองบ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ในการประชุมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกรอบแนวความคิดให้กับกลุ่มชาวบ้านได้มองเห็นในเรื่องการรวมกลุ่มและการทำการเกษตรพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ ที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะในพื้นที่บ้านกุดฉิม ได้มีทรัพยากรที่เป็นประโยชน์และสามารถนำมาทำให้เกิดรายได้ได้ เช่น ดั่งปัจจุบันชาวบ้านกุดฉิมก็ได้มีการปลูกพืชผักสมุนไพรกันอยู่แล้ว และกระแสดลาดผู้บริโภคพืชสมุนไพรที่กำลังเป็นที่ต้องการอยู่มาก ทั้งนี้เราได้เชิญเกษตรกรตำบล (นายคำพวน บัวจารย์) มาให้ความรู้กับชาวบ้าน ในเรื่อง การประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิถีธรรมชาติ รวมทั้งให้ (นายผา ทองสมบัติ) ผู้ซึ่งเป็นเกษตรกรแกนนำและปัจจุบันก็ได้เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาระบบการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืนบ้านกุดฉิมอยู่ ได้มาเล่าประสบการณ์และผลกระทบจากการใช้สารเคมีที่มีผลต่อสุขภาพ แล้วพอพูดเสร็จก็ได้ให้สมาชิกกลุ่มได้ซักถามแล้วระดมความคิดเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

การศึกษาดูงานการทำเกษตรธรรมชาติ(การทำเชื้อราไตรโคเดอร์มา) วันที่ 2 พฤษภาคม 2545
ที่บ้านหนองไผ่ ตำบลลูกกว้าง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

การศึกษาดูงานครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสการเรียนรู้การประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรโดยวิธีธรรมชาติในสถานประกอบการจริง รวมทั้งสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ตลอดจนการซักถามจากผู้รู้หรือผู้ปฏิบัติการจริง ตามที่ชาวบ้านสนใจ สำหรับการศึกษาดูงานในครั้งนี้ ได้มีวิทยากรจากศูนย์ส่งเสริมเกษตรกรชีวภาพ จังหวัดขอนแก่น คือ (นายพนวิษฐ์ คำชะ) ได้มาให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่อง การทำเชื้อราไตรโคเดอร์มา ซึ่งเชื้อราชนิดนี้มีความปลอดภัยกับผู้ใช่ และช่วยลดต้นทุนในการผลิต และที่สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกพริก ซึ่งจะมีปัญหาเกี่ยวกับโรครากเน่า โคนเน่ากันเป็นประจำ เกษตรกรจำเป็นต้องรู้วิธีป้องกันควบคุมการเกิดของโรคพืชได้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาดูงานครั้งนี้กลุ่มชาวบ้านได้ให้ความสนใจในการทำเชื้อราไตรโคเดอร์มากันมากและมีแนวความคิดที่นำลงทำใช้กับพืชของตนเอง โดยเฉพาะพริกซึ่งทำการปลูกกันมากอยู่แล้ว

การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการสร้างกรอบแนวคิดและความรู้เบื้องต้นในการปลูกพืชสมุนไพรวิธีธรรมชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน วันที่ 7 พฤษภาคม 2545 ณ วัดศรีบุญเรือง บ้านกุดฉิม ตำบลโนนทัน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

การประชุมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ซึ่งเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ซึ่งกันและกัน จากนั้นได้ให้ชาวบ้านแบ่งเป็นกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับพืชสมุนไพรในห้องดิน ว่าแต่ละชนิดมีคุณค่าอย่างไร และแต่ละคนรู้จักสมุนไพรอย่างไร แล้วให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอ

กิจกรรมการประชุมสัมมนาในครั้งนี้ นับว่ามีประโยชน์อย่างมากในการระดมความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม ถึงว่าจะให้นำเสนอในหัวข้อเดียวกันแต่ก็มีความหลากหลายในด้านความคิด ความรู้ และประสบการณ์ ตลอดจนการที่จะนำไปปฏิบัติที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ในเรื่องการทำงานเป็นกลุ่มนับว่าทุกคนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

การศึกษาดูงานการประกอบอาชีพการผลิต แปรรูปพืชสมุนไพรกลุ่มแม่บ้าน วันที่ 23
พฤษภาคม 2545 บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลคำม่วง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น

การศึกษาดูงานในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้จากการประกอบอาชีพการผลิต แปรรูปสมุนไพรในสภาพความเป็นจริงที่กลุ่มแม่บ้านบ้านทรัพย์สมบูรณ์ได้ประสบความสำเร็จ รวมทั้งกลุ่มสมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกันในที่นี้ด้วย ซึ่งบรรยากาศเต็มไปด้วยความเป็นกันเอง ชาวบ้านมีปัญหาต่าง ๆ กล้าซักถามกันและผู้ที่ให้ความรู้ก็ไม่ปิดบัง ทำให้กลุ่มชาวบ้านให้ความสนใจกันมาก ประกอบกับเรื่องการผลิต การแปรรูปสมุนไพรกำลังเป็นที่สนใจของกลุ่มชาวบ้านกุดฉิมซึ่งกำลังจะดำเนินการกันอยู่ นับว่าการศึกษาดูงานครั้งนี้ค่อนข้างจะได้ผลดีในแง่ของการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ที่จะนำมาสู่การปฏิบัติ ซึ่งสมาชิกกลุ่ม ได้แลกเปลี่ยนกับผู้ประกอบการโดยตรง

การรวมกลุ่มสนทนาเพื่อตัดสินใจเลือกปฏิบัติการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิธีธรรมชาติ และกำหนดแผนการทดลอง วันที่ 3 กรกฎาคม 2545 ณ วัดศรีบุญเรือง บ้านกุดฉิม

การรวมกลุ่มสนทนาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ที่ทุกคนได้เรียนรู้มา และเป็นตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบันที่มีการดำเนินการในรูปแบบของกลุ่ม ซึ่งวันนี้พบว่าสมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกมาก โดยเฉพาะมุมมองในด้านการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร ถึงแม้ว่ามุมมองของแต่ละคนจะแตกต่างกันแต่ก็สามารถนำมาวางแผนร่วมกันได้ หลังจากให้แต่ละคนแสดงความคิดเห็นแล้วก็ได้ให้แบ่งกลุ่มกันเพื่อวางแผนร่วมกัน จากนั้นก็ได้ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอโครงการประกอบอาชีพของแต่ละกลุ่มแล้วนำมากำหนดแผนงานที่จะทำการทดลองปฏิบัติได้ดังนี้

1. โครงการผลิตพืชสมุนไพร ปลอดภัย พิษ การปลูก ขิง กระชาย
2. โครงการแปรรูปสมุนไพร (การทำน้ำสมุนไพร เช่น น้ำตะไคร้ น้ำใบเตย น้ำกระเจี๊ยบ น้ำขิง)
3. โครงการทำร้านค้าชุมชนจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่กลุ่มผลิตขึ้นมา

ในการประชุมสนทนาครั้งนี้กลุ่มชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็น ประสบการณ์ของแต่ละคนที่หลากหลาย และได้แผนการ โครงการทดลองปฏิบัติจริงที่จะดำเนินการต่อไป

ศึกษาดูงาน / อบรม การผลิต แปรรูปพืชสมุนไพร วันที่ 17- 19 กรกฎาคม 2545 ณ วิทยาลัย
เกษตรมัญจาคีรี อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

การศึกษาดูงานและการอบรมในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มชาวบ้านได้มีความรู้และได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยตรงกับผู้รู้และได้ทดลองปฏิบัติจริง ตลอดระยะเวลาที่มาอบรมการผลิตแปรรูปสมุนไพร 3 วัน ที่วิทยาลัยเกษตรมัญจาคีรีนั้น ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้ในด้านต่างๆ โดยทุกคนได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการทำน้ำสมุนไพรจากพืชต่างๆ ที่ชาวบ้านสามารถหาได้ในท้องถิ่นของตนเอง และเป็นการทำที่ไม่ยุ่งยากทุกคนสามารถทำได้ ซึ่งในครั้งนี้วิทยากรก็ได้ให้ทุกคนได้ทดลองปฏิบัติจริง หลังจากปฏิบัติเสร็จก็ได้ให้แต่ละกลุ่มมาสรุปความคิดเห็น

ในการศึกษาดูงานและการอบรมครั้งนี้กลุ่มชาวบ้านได้เกิดแนวความคิดและมีความสนใจที่จะนำมาถ่ายทอดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะการทำน้ำสมุนไพรซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดผู้บริโภคอยู่ในปัจจุบันนี้

ทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่ของกลุ่มและพื้นที่ส่วนตัวในช่วงระยะเวลา 4 เดือน คือ
(เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม 2545) .

รูปแบบการเรียนรู้การประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพร สำหรับชาวบ้านกุคฉิมได้เริ่มขึ้นจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจที่จะพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมของตนเอง ซึ่งทางกลุ่มได้นำมาทดลองเพื่อให้ได้เห็นผลจริง แต่โดยพื้นฐานแล้วชาวบ้านล้วนแต่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานทางด้านนี้อยู่แล้วแต่ดั้งเดิม จึงทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและเข้าใจง่าย หลังจากทางกลุ่มได้เสนอโครงการในรูปแบบของโครงการวิจัยเพื่อขอสนับสนุนเพื่อเป็นทุนในการดำเนินกิจกรรมจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้อนุมัติโครงการ และให้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2545 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2545 กลุ่มชาวบ้านก็ได้ประชุมสนทนาและศึกษาดูงานในสถานที่ต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์แล้วนำมาปฏิบัติจริงในพื้นที่ของกลุ่มและในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งพื้นที่ที่ใช้เป็นแปลงทดลองปลูกพืชสมุนไพรมีพื้นที่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 50 เมตร อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านและติดถนนริมทางไปอำเภอภูเวียง พื้นที่ใช้ทดลองปลูกในครั้งแรกมีประมาณ 2 ไร่ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาชาวบ้านได้รับความรู้ที่หลากหลาย แต่ละคนก็มีความคิดที่แตกต่างกัน จึงได้ลงมติในที่ประชุมเพื่อหาแนวทางในการนำพืชสมุนไพรมาปลูกให้เหมาะสมกับพื้นที่และทางสมาชิกกลุ่มก็ว่าอยากจะทดลองปลูกพืชสมุนไพร พวกจึง ข่า กระชาย ตะไคร้ ก่อนเพราะเป็นพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นและปลูกง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดอีกทั้งยังสามารถนำมาแปรรูปเป็นน้ำสมุนไพรได้อีกด้วย และในอีกส่วนหนึ่งก็ได้ปลูกพืชที่มีอายุสั้นผักปลอดสารพิษซึ่งมีกลุ่มผู้บริโภคทุกวัน หลังจากปลูกพืชสมุนไพรต่างๆเสร็จแล้วทางกลุ่มก็ได้จัดหาแนวทางจากประสบการณ์ที่ไปศึกษาดูงานมาพากันแปรรูปทำน้ำสมุนไพรเพื่อเพิ่มรายได้ในช่วงที่พืชปลูกยังไม่ได้จำหน่าย ซึ่งในตอนแรกสมาชิกกลุ่มได้ทดลองทำน้ำตะไคร้และน้ำมะตูมไปถวายหลวงพ่อที่วัดให้กับกลุ่มคนที่ไปจำศีลก่อน แล้วก็ให้สมาชิกที่ได้รับผิชอบฝ่ายการตลาดได้นำน้ำสมุนไพรไปลองส่งให้ตามร้านค้าต่างๆในหมู่บ้านใกล้เคียง และตามโรงเรียน หน่วยงานราชการได้ลองชิมดูเพื่อเป็นการแนะนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม แล้วปรากฏว่าได้ผลสะท้อนจากกลุ่มผู้บริโภคพอสมควร ซึ่งครั้งแรกกลุ่มได้ทำน้ำสมุนไพรขายให้กับสมาชิกในหมู่บ้านที่จัดงาน และเป็นผลทำให้กลุ่มมีแรงกระตุ้น

คิดอยากจะทำน้ำสมุนไพรกันมากขึ้น

จากการที่ทางกลุ่มได้ทดลองปฏิบัติจริงก็มีปัญหาบ้างตามสภาพโดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำ เพราะพื้นที่ใช้ปลูกพืชสมุนไพรไม่ได้อยู่ใกล้แหล่งน้ำ จะมีก็แค่สระกักเก็บน้ำของสมาชิกกลุ่ม ส่วนพืชที่ได้ทดลองปลูกมีปัญหาเกี่ยวกับพันธุ์ที่ใช้ปลูกยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรอาจมีปัญหากับสภาพของดิน ด้วยเพราะดินขาดการดูแล รักษามานาน ส่วนในเรื่องการแปรรูปน้ำสมุนไพรก็มีปัญหาบ้างเช่น กลุ่มชาวบ้านยังขาดเทคนิคและวิธีการที่จะทำน้ำสมุนไพรให้เก็บรักษาไว้ได้นานและยังขาดความรู้ในเรื่องการบรรจุหีบห่อของผลิตภัณฑ์ซึ่งจะต้องศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมอีกพอสมควร

การประชุมกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปในการดำเนินงานการประกอบอาชีพปลูกพืชสมุนไพร โดยวิธีธรรมชาติในช่วง 4 เดือนแรก วันที่ 14 สิงหาคม 2545 ณ ที่ทำการกลุ่มบ้านกุดฉิม

การประชุมสัมมนากลุ่มเพื่อหาข้อสรุปในการประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทุกคนได้แสดงออกในการนำเสนอประสบการณ์จากการศึกษาดูงานและการทดลองปฏิบัติจริงจากสถานที่ต่างๆ เพื่อหาแนวทางที่จำทำให้กลุ่มเข้มแข็งและนำไปสู่การประกอบอาชีพการปลูกพืชสมุนไพรที่เป็นทางเลือกที่ยั่งยืนของกลุ่มในโอกาสต่อไป

จากการประชุมเพื่อหาข้อสรุปในการประกอบอาชีพเพื่อเลือกรูปแบบที่เหมาะสม นั้นเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของสมาชิกตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อสรุปที่จะดำเนินการตามแผนในช่วง 4 เดือนต่อไป ซึ่งจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของสมาชิกที่แต่ละคนได้เสนอแนวความคิดที่หลากหลายแต่พอจะสรุปได้ดังนี้ คือ กลุ่มอยากจะมีความรู้เทคนิค วิธีการผลิต และแปรรูปพืชสมุนไพรให้มากกว่านี้ ซึ่งจะต้องศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งที่มีประสบการณ์ทางด้านนี้โดยตรงและทดลองปฏิบัติจริงให้มากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ สมาชิกกลุ่มจำเป็นต้องร่วมกันวางแผน คิดวิเคราะห์ เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การตลาด ในรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

สภาพพื้นที่ก่อนการเตรียมแปลงปลูกพืชสวนโพร จำนวนพื้นที่ 2 ไร่ ซึ่งเป็นที่สาธารณะของโรงเรียนบ้านกุดฉิม ได้ปล่อยให้เป็นที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์

การเตรียมแปลงปลูกพืชสมุนไพร ซึ่งกลุ่มชาวบ้านได้ร่วมกันทำความสะอาดและปรับสภาพดินให้
เหมาะแก่การปลูกพืช

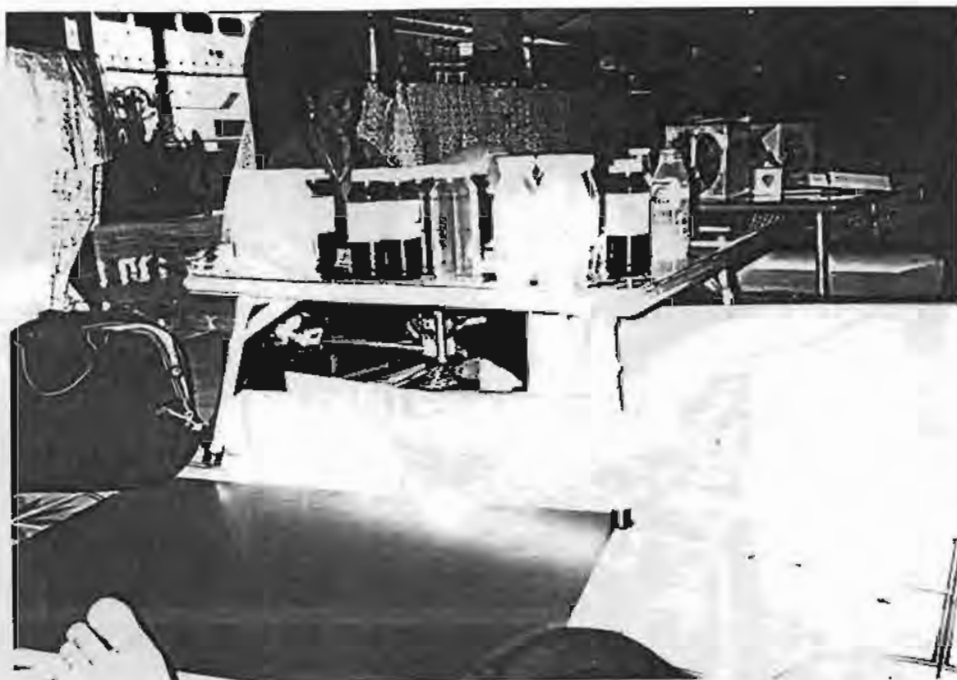
การประชุมอย่างไม่เป็นทางการของสมาชิกกลุ่ม ก่อนการปลูกพืชสมุนไพรชนิดต่างๆใน
พื้นที่

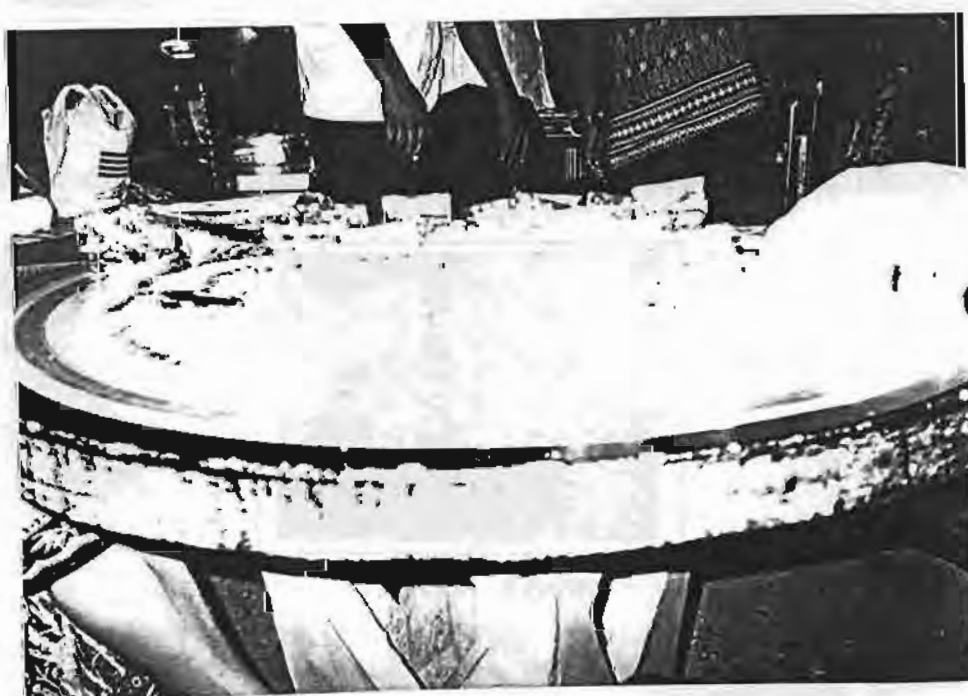
สมาชิกกลุ่มเริ่มดำเนินกิจกรรมในการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อเป็นแปลงทดลอง โดยพืชที่ทดลองปลูกกันคือกระชาย กระชายดำ เตย จิง ข่า ตะไคร้ และหอมแดงที่เป็นพืชที่ให้ผลผลิตได้ง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดผู้บริโภค

สมาชิกกลุ่มได้นำประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้การทำน้ำสมุนไพร ที่มีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้แล้วกลุ่มได้นำความรู้ที่ได้รับมาทดลองทำ เช่น น้ำสมุนไพรจากใบเตย น้ำตะไคร้ น้ำมะตูมและน้ำกระเจี๊ยบ พร้อมได้ออกแบบสติ๊กเกอร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มได้นำประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้การขนมอบสมุนไพร ที่วิทยากรได้ให้ความรู้แล้วกลุ่มได้นำความรู้ที่ได้รับมาทดลองทำ เช่นขนมทองแดง ถั่วอบสมุนไพร พร้อมได้ออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม

ทีมวิจัย

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อเป็นทางเลือกที่ยั่งยืนบ้านกุดฉิม

นายผา ทองสมบัติ
ประธานโครงการวิจัย
ปัจจุบันเป็นแกนนำเกษตรกร

นางสาวณัฐฉิณี ศรีน้อย
นักวิจัย
ปัจจุบันเป็นครูอาสาสมัครฯ

นางนันทนา อักษรวิทย์
นักวิจัย
ปัจจุบันเป็นครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

นางสาวจุรีรัตน์ ลาภชัย
นักวิจัย
ปัจจุบันเป็นครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

นางสุรินา สังข์สอน
นักวิจัย

สมาชิกกลุ่มบ้านกุดฉิม

นายผา ทองสมบัติ(ประธาน)

นายผง ศรีคำพันธ์(รองประธาน)

นางทองสุข ทูยเวียง

นายคำพวง ศรีคำพันธ์

นางสมจิตร ศรีคำพันธ์
เหรียญก

นายวิเชียร ฮาดวิเศษ

นางทองแดง ศรีคำพันธ์
ประชาสัมพันธ์นางถาวร ศรีคำพันธ์
ฝ่ายการตลาด

นายรักษัยชัย จันทะเรง

นางบุญหอม ศรีคำพันธ์

นางสาขพันธ์ ศรีคำพันธ์

นางแพง จันทะเรง
ฝ่ายการตลาด

สมาชิกกลุ่มบ้านอุดม

นางเก เกะมูล

นายตำรวจ ชัยนิยม

นางจรี พุฒล่อน

นางดาวเรือง กลางบุราณ

นายบุญชู อุดมดี

นางทองมา สร้อยสูงเนิน

นายคำ สีหลง

เศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอคมีชีวิตใหม่ คือ หวนกลับมาใช้ชีวิตชีวิตไทยเป็นการสร้างรากฐานหรือพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด ดังที่ได้มีพระราชกระแสตอนหนึ่งว่า

“...อาคารบ้านเรือนตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง ก็เพราะความเข้มแข็งของรากฐานหรือเสาเข็ม ซึ่งเรามองไม่เห็น และมักจะล้มไปว่าเราอยู่บนฐานรากอะไร...”

“คำว่า **พอเพียง** มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอใช้สำหรับใช้ของตัวเอง มีความหมายว่าพอมีพอกิน ... พอมีพอกินนี้ ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง...”

“... ให้ **พอเพียง** นี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ก็ทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ...”

“...Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอขืมคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง...”

“...คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรพอเพียง หมายความว่า พอประมาณซื้อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คือเป็นสุข...”

หากเรายึดแนวทางปฏิบัติเช่นนี้ ก็จะทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์และมีความสุขในที่สุด

แนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร ตามแนวพระราชดำริตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “**ทฤษฎีใหม่**” ซึ่งมี 3 ขั้น ประกอบด้วย

1. **มีความพอเพียง** เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการ “**ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน**” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้า และหลักใหญ่สำคัญยิ่งคือ การลดค่าใช้จ่ายโดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง

2. **รวมพลังกันในรูปกลุ่ม** เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน

3. การสร้างเครือข่าย เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่นๆ ด้วย

“... ทฤษฎีใหม่นี้ มีไว้ป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามที่มี อุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้เร็ว โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนพึ่งตนเอง ได้อย่างดี ฉะนั้นจึงได้สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่...”

การนำกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการปฏิบัติงาน

การทำงานร่วมกันในลักษณะของกระบวนการกลุ่มนั้นหมายถึง การทำงานของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำงานร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีระดับความสนใจใกล้เคียงกัน เมื่อพบเห็นสิ่งใดก็จะเกิดความเข้าใจหรือมีปฏิกิริยาในทำนองเดียวกัน มีความรู้ความสามารถและสติปัญญาใกล้เคียงกันสามารถพูดกันรู้เรื่อง แม้จะมีพื้นฐานความรู้เฉพาะตนที่แตกต่างกัน

การนำระบบกลุ่มทำงานเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ ผลได้ เมื่องานนั้นมีลักษณะเป็นงานโครงการเป็นงานเฉพาะ หรือเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะอย่างและการให้บริการหรือขายบริการ

พื้นฐานการทำงานโดยใช้ระบบกลุ่ม

กระบวนการกลุ่มหรือการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ พึงยึดวิธีการดำเนินงานแบบประชาธิปไตย ดร.สาโรช บัวศรี ให้หลักใหญ่ไว้ 3 ประการ สำหรับดำเนินแนวทางในระบบประชาธิปไตย คือ

1. **ต้องมีการยอมรับ (Respect for Individual)** คือ การเคารพในผู้อื่น เห็นคุณค่าของผู้อื่น ให้เกียรติแก่สมาชิกอื่นในวงการของตน

2. **ต้องมีสามัคคีธรรม (Sharing Contributing and Participating)** คือ จะต้องมีการแบ่งปันช่วยเหลือ ร่วมมือ ร่วมใจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย

3. **ต้องใช้ปัญญาธรรม (Intelligence)** ในการตัดสินใจหรือกระทำการใด ๆ ควรกระทำการโดยยึดหลักการ เหตุผล คุณธรรม หลักวิชาเป็นเครื่องสนับสนุน ถ้ากระทำโดยยึดหลักดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นการใช้ปัญญาธรรม ถือว่าเป็นการที่ชอบกอบไปด้วยเหตุผล

นอกจากนี้ ไพศาล พลวัน ได้ให้หลักการทำงานของกลุ่มในการทำงานร่วมกันควรยึดหลักดังนี้

1. ความร่วมมือ (*Co – operating)
2. ความมีส่วนร่วม (Participating)
3. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Sharing)
4. ความรู้จักเสียสละช่วยเหลือ (Contributing)
5. การประเมินหลังจากเสร็จงาน (Evaluating)

บทบาทหลักที่ทำให้กลุ่มบรรลุหน้าที่ในการทำงานหรือแก้ปัญหา

1. การริเริ่มเสนอแนะ (Initiating) เสนอเป้าหมายหรืองานของกลุ่ม กำหนดปัญหาที่กลุ่มจะต้องพิจารณาดำเนินการหรือเสนอแนะความคิดเห็นในการแก้ปัญหาหรือกลุ่ม

2. การแสวงหาข้อมูลหรือความคิดเห็น (Information of Opinion Seeking) สอบถามหรือให้สมาชิกเสนอข้อเท็จจริงและแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กลุ่มกำลังพิจารณาอยู่

3. การให้ข้อมูลและความคิดเห็น (Information of Opinion Giving) เสนอแนะข้อเท็จจริงหรือรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่กลุ่มกำลังพิจารณา

4. การทำให้ปัญหาที่กำลังพัฒนาชัดเจนยิ่งขึ้น (Clarifying or elaborating) แปลหรือเสนอข้อคิดเห็นในเชิงเสนอแนะพร้อมด้วยเหตุผล เพื่อขจัดความยุ่งยากและสับสนเกี่ยวกับปัญหาที่กำลังพิจารณาอยู่ให้หมดไป ตลอดจนเสนอให้กลุ่มทราบถึงทางเลือกและข้อประเด็นที่กำลังพิจารณาอยู่และยกตัวอย่างประกอบให้ชัดเจนหากกลุ่มยอมรับความคิดเห็นดังกล่าว ปัญหาที่พิจารณาก็สามารถแก้ไขได้

5. การสรุป (Summarizing) นำเอาความคิดเห็นต่าง ๆ ที่กลุ่มเสนอมาประมวลเข้ากันและสรุปถึงข้อเสนอของกลุ่มที่มีต่อปัญหานั้น ๆ ตลอดจนเหตุผลและแนวทางที่กลุ่มได้พิจารณาไปแล้ว

6. การทดสอบความเห็นร่วมกันของกลุ่ม (Consensus Testing) ทดสอบว่ากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันเพียงใด และทดสอบแนวความคิดของกลุ่มต่อปัญหาที่กำลังพิจารณาอยู่นั้นว่า มีเหตุผลสมบูรณ์ปฏิบัติได้และถูกต้องตามวิธีการเพียงใด และมีคุณภาพมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อหยั่งเสถียรภาพของกลุ่ม

ขั้นตอนการทำงานโดยกระบวนการกลุ่ม

ขั้นตอน หลักการและเทคนิคของกระบวนการกลุ่ม กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ แห่งมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ได้กล่าวว่า ขั้นตอนของการทำงานโดยกระบวนการกลุ่ม มีอยู่ 6 ขั้นตอน คือ

1. ตั้งความมุ่งหมายร่วมกัน (Group Objective)

การทำงานปราศจากจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ทำให้คณะหรือหมู่พวกที่ทำงานอยู่ด้วยกันเกิดความอึดอัด เกิดความคับข้องใจ ไม่รู้ว่ากลุ่มของตนทำงานไปเพื่ออะไร ทำไปทำไม คณะก็จะทำไปอย่างไม่มีจุดหมาย ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้เพราะต่างคนต่างก็อาจรับรู้หรือเข้าใจเอาเองว่า งานที่ทำนั้นมีจุดมุ่งหมายอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นผลทำให้เกิดความวุ่นวายสับสน ทำกันไปคนละทิศทาง ในทางปฏิบัติของการทำงาน จุดมุ่งหมายอาจจะระบุไว้โดยนโยบาย ระเบียบแนวปฏิบัติ วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เป็นไป การวางจุดมุ่งหมายควรให้สอดคล้องกับนโยบายขององค์กรหลักด้วย

2. อภิปรายร่วมกัน (Group Discussion)

หมายถึง การแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อวางแผนดำเนินการตามจุดมุ่งหมาย นโยบาย การจัดเตรียม การดำเนินงาน การประสานงานอื่นๆ สำหรับการอภิปรายนี้จะต้องมีผู้นำซึ่งจะเป็นผู้ให้กำลังใจและแนวทางช่วยส่งเสริมให้คณะหรือหมู่พวกได้พยายามออกความคิดเห็น รวมทั้งประสานความคิดให้มีข้อยุติหรือให้เป็นแนวที่รองรับด้วยเหตุผลอันอาจนำไปสู่การปฏิบัติได้

3. การตัดสินใจร่วมกัน (Group Decision)

การตัดสินใจร่วมกัน เป็นการแสดงถึงการมีส่วนร่วมในอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ภายหลังแสดงเหตุผลความเห็น เพื่อหาข้อสรุปหรือทางเลือกที่เหมาะสมถูกต้องและจะนำไปปฏิบัติได้โดยสอดคล้องกับนโยบาย และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ข้อยุติหรือการตัดสินใจอันเป็นผลจากการลงความเห็นร่วมกันนั้น ควรจะเป็นข้อตกลงร่วมกันที่ทั้งหมู่คณะจะต้องร่วมรับผิดชอบ และถือเป็นแนวปฏิบัติในขั้นต่อไป

4. ขั้นลงมือดำเนินการร่วมกัน (Group Action)

ขั้นนี้เป็นขั้นที่สมาชิกทั้งหลายมีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่สมาชิกร่วมกันกำหนดขึ้นในขั้นที่แล้วมา ความสอดคล้องของการปฏิบัติในขั้นนี้กับข้อตกลงที่ได้ตัดสินใจแล้วนั้น ถือว่าเป็นจรรยาบรรณของการทำงานกลุ่ม ถ้าในกรณีที่ไมอาจปฏิบัติตามข้อตกลงได้ โดยหลักจะต้องร่วมกันตัดสินใจอีกว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร

5. ขั้นประเมินผลงานร่วมกัน (Group Evaluation)

เป็นขั้นที่ดำเนินต่อภายหลังที่มีการปฏิบัติตามข้อตกลงหรือการตัดสินใจร่วมกันไปแล้ว การประเมินผลงานร่วมกันเป็นการตัดสินใจว่า ผลการดำเนินการหรือปฏิบัติการในขั้นที่แล้วมีความก้าวหน้าไปเพียงใด ทำได้ตามข้อที่ตกลงหรือตามแผนการที่ได้ช่วยกันกำหนดไปแล้วหรือไม่เพียงใด ทั้งนี้การประเมินผลจะช่วยให้หมู่คณะหรือกลุ่มได้ทราบว่าการดำเนินงานมีช่องโหว่ ณ ที่ใด และนอกจากนี้ผลการประเมินยังจะช่วยให้หมู่คณะได้ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการทำงานของกลุ่มได้ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ขั้นตั้งความมุ่งหมายร่วมกันใหม่

6. ขั้นตั้งความมุ่งหมายร่วมกันใหม่

ขั้นนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากขั้นประเมินผลร่วมกัน ซึ่งผลการประเมินจะเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบว่าจุดมุ่งหมายในการทำงานของกลุ่ม ที่ได้ร่วมกันตั้งเอาไว้ในขั้นก่อนนั้นอยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้เพียงใด จะได้ร่วมกันปรับปรุงจุดมุ่งหมายเสียใหม่ให้สามารถดำเนินการได้ นอกจากนี้ผลการประเมินผลร่วมกันยังอาจเป็นข้อมูลที่น่าไปพิจารณาขยายและระเบียบตลอดจนแนวปฏิบัติขององค์กรควบคู่ไปกับการตั้งจุดมุ่งหมายของกลุ่มเพื่อปฏิบัติงานใหม่ต่อไป

จิตวิทยาในการทำงานร่วมกัน (The Psycholoty of Teamworking)

แนวคิดในการบริหารงานขององค์การทำงานร่วมกัน มีการทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม สร้างทีมงานให้แข็งแกร่ง โดยเน้นให้บุคลากรทุกคนเห็นความสำคัญของกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

วาร์นี (Varney, 1977) ได้เสนอแนวคิดว่า “ในการบริหารงาน ควรยึดหลักในการทำงานร่วมกัน โดยจะต้องมีการสร้างทีมงาน (Team Building) ซึ่งจะเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานในการพัฒนากลุ่มบุคคลที่กำลังทำงานด้วยกัน เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้ว่าทำอะไรจึงจะบรรลุเป้าหมายของแต่ละบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล พร้อมทั้งสามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การไปด้วยในขณะเดียวกัน”

พอร์เตอร์และคณะ (Porter, 1975) ได้กล่าวถึงเรื่องของการทำงานร่วมกันไว้ว่า “ในการพัฒนาองค์กรนั้น บุคคลในองค์กรควรจะทำให้องค์การบรรลุเป้าประสงค์ 5 ประการ คือ

1. มีความไว้วางใจกัน (Trust)
2. มีการสื่อสารกันในระบบเปิด (Open Communication)
3. สามารถเผชิญกับข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้ (Confrontation of Conflict)
4. มีความร่วมมือร่วมใจกัน และทำงานเป็นทีม (Maximization of Collaboration and Teamwork)
5. มีสมรรถภาพในการดำรงรักษาและพัฒนาองค์การ (Capacity for Revitalization of the Organization)

ทั้ง 5 ประการนี้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนเกี่ยวเนื่องกันไป เราจะพบว่า ความไว้วางใจกัน (Trust) จะเป็นประตูด่านแรกที่นำไปสู่ขั้นอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกันอยู่

ในการพัฒนาการทำงานร่วมกันเป็นทีม ในที่นี้จะต้องมีการพัฒนาตัวแปรทางด้านจิตวิทยาของบุคคลเสียก่อน ให้เขาได้รับรู้ เกิดความคิดและทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกัน เพราะความคิดของบุคคลจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการทำงานด้วย เพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างเดียวกัน ทุกคนในทีมมีใจตรงกัน ทำงานร่วมกันให้เต็มที่ สุดฝีมือ และประสานกันอย่างดี เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถจะพัฒนาได้โดยอาศัยหลักจิตวิทยาในการทำงานร่วมกัน กล่าวคือ

1. หาแนวทางให้ผู้ร่วมงานมีกำลังใจในการทำงานและพอใจในงานของเขา
2. สร้างให้เกิดทัศนคติที่ว่า “เขาก็เป็นส่วนหนึ่งขององค์การ มีความผูกพันอยู่กับวัตถุประสงค์ขององค์การ มีความต้องการยิ่งที่จะมีส่วนร่วมเพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเขาจะรู้สึกไม่สบายใจ หากงานล้มเหลวหรือไม่ได้ผลเท่าที่ควร
3. มีสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุน
4. ช่วยให้ผู้บุคคลในกลุ่มรู้จักองค์ประกอบของการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ
5. รู้จักวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม

องค์ประกอบของการทำงานร่วมกันเป็นทีม

เราอาจแยกองค์ประกอบของการทำงานเป็นทีมได้ 3 ลักษณะ คือ

1. องค์ประกอบด้านสมาชิกในกลุ่ม
2. ทางด้านผู้นำของกลุ่ม
3. ทางด้านการจัดกลุ่ม

องค์ประกอบด้านสมาชิกในกลุ่ม

กลุ่มจะทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น สมาชิกควรมีคุณสมบัติ 4 ประการ เป็นอย่างน้อย คือ

1.1 มีเจตคติที่ดีและตั้งใจทำงาน (The will to work) ได้แก่ การอยากที่จะทำงานร่วมกัน รักดีและซื่อตรงต่อกลุ่มยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม ขอมรับวัตถุประสงค์ที่ได้ช่วยกันกำหนดไว้

1.2 มีทักษะในการทำงานนั้น (The skill to work) เชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือกัน

1.3 มีความร่วมมือและประสานงานกันอย่างดี (Cooperation and Coordination) ยึดหยุ่นในบทบาทที่แสดงออกและการแสดงภาวะผู้นำ มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานระหว่างสมาชิกด้วยความยินดี มีความรู้สึกว่ทุกคนในกลุ่มมีความสำคัญและยอมรับกัน

1.4 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (Human Relation) พยายามปรับค่านิยมให้กลมกลืนกัน มีความไว้นือเชื่อใจกัน พยายามเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอื่น มีความไวที่จะตระหนักถึงความต้องการและความรู้สึกของบุคคลอื่นในกลุ่ม

องค์ประกอบทางด้านผู้นำกลุ่ม

2.1 กลุ่มควรมีผู้นำที่มีความสามารถ มีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี คือ อดทน ตั้งใจฟัง ไม่หงุดหงิดในความล่าช้าและไม่ค่อยก้าวหน้าของกลุ่ม เมื่อเผชิญกับปัญหาที่ยาก ขอมรับผิดได้ พยายามให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นโดยทั่วไป ไม่บังคับกลุ่มในการตัดสินใจและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้เป็นผู้นำบ้าง อันนี้ยึดหลักการที่เรียกว่า Management by participation

2.2 รู้จักการนำเอากระบวนการกลุ่มของมูลเหตุจูงใจที่แตกต่างกันมาใช้ (Different Motivational Process)

2.3 เอาใจใส่ต่อกลุ่ม เพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิกให้เขามีความเชื่อมั่นที่จะทำงาน

2.4 รู้จักใช้ข้อขัดแย้งเพื่อการสร้างเสริม (Constructive used of Conflict) โดยให้ทุกคนเข้าใจว่า ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้เสมอในกลุ่ม และอาจก่อให้เกิดประสิทธิภาพในองค์การได้หากเราเชื่อว่า “ความคิดที่

แตกต่างกันนั้นทำให้เกิดเป้าหมายและวิธีการที่ดีกว่าเดิมได้” แต่ก็อาจเป็นสิ่งที่ขัดขวางการทำงานเหมือนกัน ดังนั้นผู้นำจึงต้องรู้ว่าทำอย่างไรจึงจะใช้ความขัดแย้งเป็นเรื่องสร้างเสริมให้ได้

องค์ประกอบด้านการจัดรูปแบบกลุ่ม

- 3.1 มีเป้าหมายชัดเจน มีขอบเขตแน่นอน
- 3.2 มีกลไกย้อนกลับ (feedback) เพื่อปรับปรุงผลงาน
- 3.3 มีระบบระเบียบ สมาชิกเข้าใจระเบียบเป็นอย่างดี
- 3.4 จัดรูปแบบให้ประสานงานกันให้ดี เกิดการขัดแย้งกันในกลุ่ม
- 3.5 แสวงหาวิธีการที่เหมาะสมอยู่เสมอ
- 3.6 จัดเงื่อนไขในการเสริมแรงให้ดี (Contingency of Reinforcement)

ทักแมน (Tuckman, 1965) ได้สรุปว่า การรวมกลุ่มกันจะพัฒนาไปตามขั้นตอนดังนี้ คือ

1. Forming Stage ระยะก่อตั้งเป็นกลุ่ม
2. Storm Stage ระยะขัดแย้ง
3. Norming Stage ระยะสร้างบทบาทสถานภาพของกลุ่ม
4. Performing Stage ระยะลงมือกระทำการกิจกรรม

การวิเคราะห์พฤติกรรมด้านความร่วมมือของบุคคลในกลุ่ม

แต่เดิมการศึกษาเรื่องการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เรามักคำนึงถึงเรื่องโครงสร้างของกลุ่มหรือองค์การเป็นเกณฑ์ แต่ในปัจจุบันหลักที่เราคำนึงถึงคือ ตัวบุคคลและความสัมพันธ์ของคนในกลุ่ม เพื่อให้รู้หลักจิตวิทยาในการทำงานร่วมกัน กล่าวคือให้เข้าใจธรรมชาติของคนและเพื่อนร่วมงาน เช่นทัศนคติ การรับรู้ความต้องการและแรงจูงใจเป็นต้น เพื่อจะได้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในกลุ่ม โดยแยกออกได้ 3 ลักษณะคือ

พฤติกรรมที่แสดงถึงบทบาทการทำงานให้สำเร็จ (Task Roles) หมายถึงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับงานหรือปัญหาต่างๆ ที่กลุ่มกำลังประสบอยู่ รวมทั้งเนื้อเรื่องที่กลุ่มกำลังอภิปรายกัน ได้แก่

- 1.1 เป็นผู้ริเริ่ม (Initiating) เป็นผู้เสนอแนวคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ ในการพิจารณาเนื้อหาสาระหรือจุดมุ่งหมายของกลุ่ม พยายามทำให้กลุ่มเคลื่อนไหวให้บรรลุเป้าประสงค์
- 1.2 ผู้ให้ข้อมูลหรือข้อคิดเห็น (Information or Opinion Giving) เป็นผู้ให้ข้อมูล ข้อสรุป ความจริงและความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อื่นคล้อยตาม
- 1.3 ผู้แสวงหาข้อมูลหรือข้อคิดเห็น (Information or Opinion Seeking) เป็นผู้ถามเพื่อให้เกิดความกระจ่างหรือเพื่อให้ได้ข้อมูลข้อเสนอแนะมาใช้แก้ปัญหาในกลุ่ม

1.4 ผู้ทำความเข้าใจ (Clarifying) เป็นผู้ให้รายละเอียดต่าง ๆ ขกตัวอย่างหรือให้คำนิยาม พยายามรวบรวมความคิดให้ต่อเนื่องกัน

1.5 ผู้สรุป (Summerizing) เป็นผู้คอยบอกให้ทราบว่าขณะนี้กลุ่มทำงานไปถึงไหนแล้ว สรุปสิ่งที่ทำไปแล้ว

1.6 ผู้ประสานความคิด (Harmonising) เป็นผู้คอยระล่อมความคิด เมื่อสมาชิกมีความเห็นไม่ลงรอยกัน

1.7 ผู้กระตุ้น (Encouraging) พยายามกระตุ้นให้ใครมีส่วนร่วม ชื่นชมเมื่อมีผู้เสนอความคิดในกลุ่ม พฤติกรรมที่แสดงบทบาทส่งเสริมรักษาความสัมพันธ์ของกลุ่ม (Group Maintanance Roles) เป็นบทบาทที่จะให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา ได้แก่

2.1 ผู้สร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลายความตึงเครียด (Tesion Reducing) สร้างบรรยากาศ เช่น สร้างให้เกิดอารมณ์ขัน เมื่อมีความขัดแย้งรุนแรง

2.2 ผู้ประนีประนอม (Compromising) เป็นผู้ไกล่เกลี่ยเมื่อเกิดความขัดแย้งในกลุ่ม

2.3 ผู้ประสานการติดต่อหรือผู้อำนวยความสะดวก (Gate-Keeping Expediting) พยายามประสานการสนทนาให้เป็นไปด้วยดีโดยทุกคนได้มีส่วนร่วม

2.4 ผู้สังเกตและให้คำวิจารณ์ (Observing and Providing Feedback) เป็นผู้สังเกตกระบวนการของกลุ่มและบอกให้กลุ่มทราบเพื่อประเมินผลประสิทธิภาพของการทำงานร่วมกัน

พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการตอบสนองความต้องการของตนเอง (Individual Roles)

3.1 ผู้ครอบงำผูกขาด (Monopolizing) พยายามฉวย โอกาสในการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องให้คนอื่นรับฟังความรู้สึกรักใคร่ของตนเอง พยายามผูกขาดการอภิปราย

3.2 ผู้ก้าวร้าวรุกราน (Aggression) คอยท้าทายขัดแย้งกับผู้อื่น เขะเขี่ยโจมตี ถากถางความคิดเห็นของผู้อื่น

3.3 ผู้ขัดขวาง (Blocking) มองโลกในแง่ร้าย คือตั้งมีความเห็นขัดแย้งไม่เห็นด้วยกับเหตุผลที่ผู้อื่นเสนอ พยายามนำประเด็นที่กลุ่มผ่านการปฏิเสธวิพากวิจารณ์จุดมุ่งหมายของกลุ่ม

3.4 ผู้แสวงหาการยกย่อง (Recognition Seeking) พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อเรียกร้องความสนใจให้กับตนเองคุยโม้ ต้องการให้คนอื่นยกย่องสรรเสริญ

3.5 ผู้แสวงหาความช่วยเหลือความเห็นใจ (Sympathy Seeking) พยายามเรียกร้องความเห็นใจจากกลุ่ม เช่น แสดงว่าตนได้รับความไม่เป็นธรรม เป็นต้น

บทสรุป

ในการทำงานร่วมกันนั้น ทุกคนควรจะได้ทำความเข้าใจหลักการทางด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันมีทักษะในการเข้ากลุ่มเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ พอสรุปได้ดังนี้

1. มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน
2. เข้าใจพฤติกรรมของตนและบุคคลอื่น
3. มีความไวเนื้อเชื่อใจกัน ยอมรับกัน
4. แสดงบทบาทที่เหมาะสม
5. มีการสื่อสารที่ดี
6. ร่วมมือร่วมใจ เต็มใจและพร้อมที่จะร่วมมือกัน
7. มีวิธีการทำงานอย่างเป็นระบบ
8. ขจัดข้อขัดแย้งหรือการใช้ข้อขัดแย้งเพื่อสร้างเสริม
9. มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกลุ่ม
10. บรรยากาศในกลุ่มส่งเสริมซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนการพัฒนากลุ่มชุมชน

1. ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่มและแสวงหาทางเลือกในระดับความคิด
2. ขั้นการลงมือปฏิบัติการ
3. ขั้นใดแล้วต้องแตก : ขยายกลุ่ม / ขยายเครือข่าย
4. ขั้นพลังคือความสามัคคี

ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่มและแสวงหาทางเลือกในระดับความคิด

1.1 ขั้นการวิเคราะห์ชุมชน เป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจที่สุดของการพัฒนา สมาชิกทุกคนจะต้องมีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์ชุมชน การมองเห็นปัญหา การมองเห็นสาเหตุหลักสาเหตุรอง สาเหตุร่วม

1.2 ขั้นการแสวงหาทางเลือกเพื่อทำกิจกรรม เป็นการระดมความคิดเพื่อทำกิจกรรม เป็นการระดมความคิดเพื่อเลือกทำกิจกรรมก่อนหลังให้เหมาะสมกับความสามารถของชุมชน วิธีการที่องค์กรชุมชนนิยมกระทำคือการศึกษาดูงานของกลุ่มพัฒนาอื่นๆ เพื่อเป็นการขยายฐานความรู้ในเรื่องการแก้ปัญหา การคิด การฉลวงหน้า การประเมินความเป็นไปได้ในการทำกิจกรรม และขีดจำกัดของกลุ่ม ในขั้นตอนนี้ยังเป็นการตรวจสอบการเตรียมจิตใจและระเบียบวินัยของสมาชิกในการทำงานกลุ่มร่วมกัน

ชั้นลงมือปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สัมพันธ์กับขั้นตอนแรก หากกลุ่มสามารถวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของตนเองได้ใกล้เคียงความจริงแล้วและประสบการณ์ในการหาทางออก ก็จะสามารถเลือกกิจกรรมแรกๆ ได้อย่างเหมาะสมกับธรรมชาติของกลุ่ม ในการเลือกทำกิจกรรมแรกๆ นี้ มีหลักการสำคัญบางประการที่ต้องยึดเอาไว้ เช่น หลักเรื่องการพยายามพึ่งตนเอง ใช้ทรัพยากรและความพยายามของตัวเองให้มากที่สุด และเนื่องจากงานพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ สิ่งที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ก็คือ ต้องมีการเรียนผิดเรียนถูก ซึ่งมีลักษณะเสี่ยงต่อกลุ่มแตกหรือกลุ่มล้ม ซึ่งต้องพยายาม ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มแตกหรือกลุ่มล้ม คำตอบข้อหนึ่งก็คือ หากชาวบ้านได้มีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น เมื่อมีส่วนร่วมในการทำผิด ก็มีโอกาสมิมีส่วนร่วมในการแก้ไขความผิดเช่นกัน

ขั้นขยายตัว

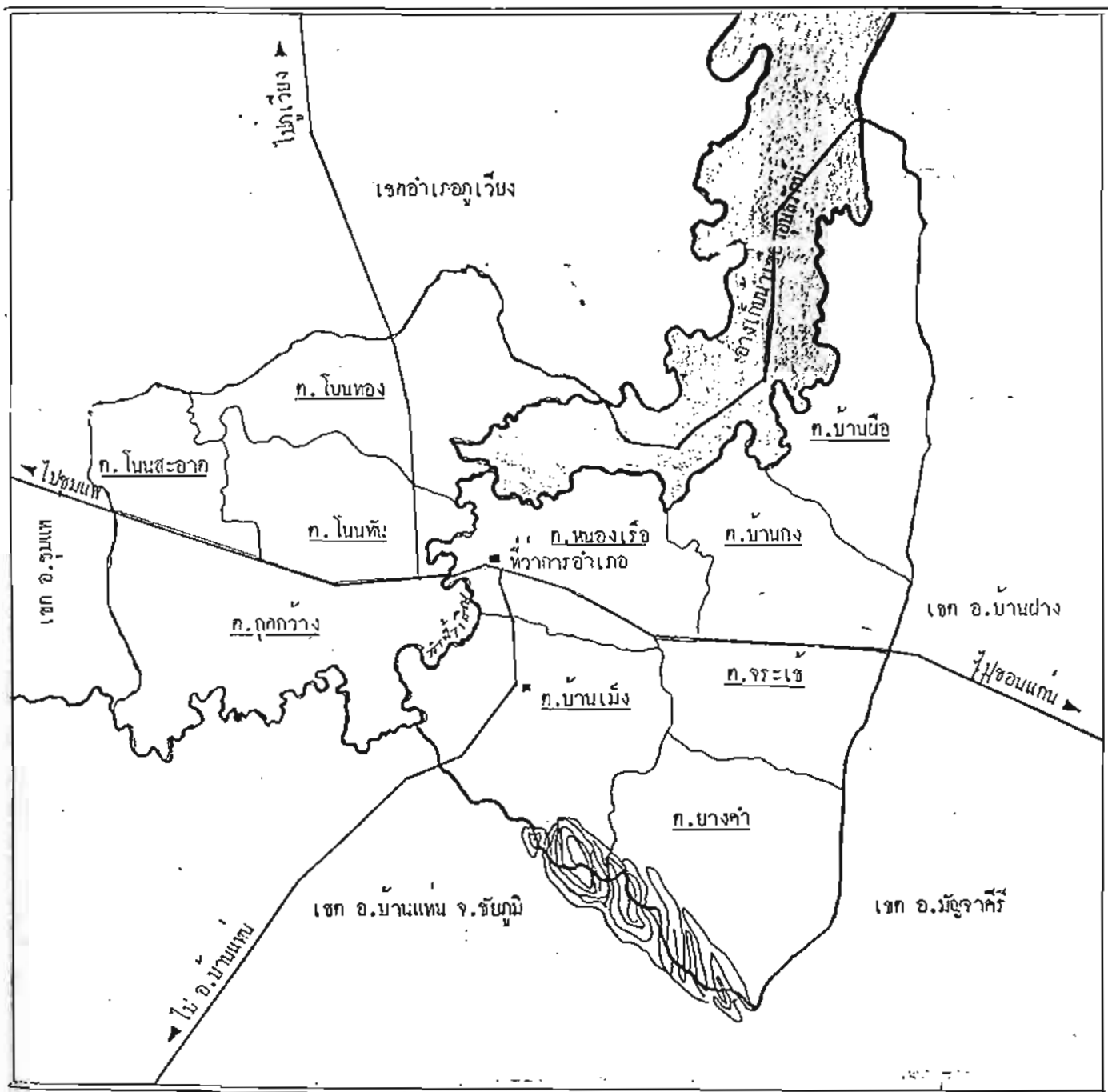
หมายถึงการขยายฐานให้กว้างขึ้นเพื่อความมั่นคง โคนล้มได้ยาก ลักษณะการขยายตัวขององค์กรชุมชนนั้นจะมีอยู่ 2 ทิศทาง ทิศทางแรกคือการขยายประเภทกิจกรรม อีกทิศทางหนึ่งเป็นการขยายแนวคิดและกิจกรรมในแง่ของพื้นที่ เมื่อมีการขยายฐานงานพัฒนาและความรู้ให้กว้างขวางออกไป การระดมทรัพยากรในการทำกิจกรรมให้หลากหลายก็จะเป็นไปได้ นอกจากนั้นการขยายเครือข่ายยังเป็นหลักประกันด้านความเสี่ยง และเป็นการรักษาความยั่งยืนของกลุ่ม

ขั้นพลังคือสามัคคี

หลังจากที่กลุ่มมีความเข้มแข็งแล้ว ความเข้มแข็งดังกล่าวก็จะสามารถระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่เรียกว่า องค์กรพันธมิตร รูปแบบของการแสดงพลังของความสามัคคี นอกจากการระดมความร่วมมือแล้ว ในบางกรณียังต้องเป็นไปในรูปแบบของการต่อรองด้วย

แผนที่อำเภอหนองเรือ โดยสังเขป

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ

จก. อ.กุเวียง

จ.ขอนแก่น

ระยะทาง ๒๐ กม.

ทิศใต้

จก. อ.บ้านแพน

จ.ชัยภูมิ

ระยะทาง ๓๖ กม.

ทิศตะวันออก

จก. อ.บ้านฝาง

จ.ขอนแก่น

ระยะทาง ๒๔ กม.

ทิศตะวันตก

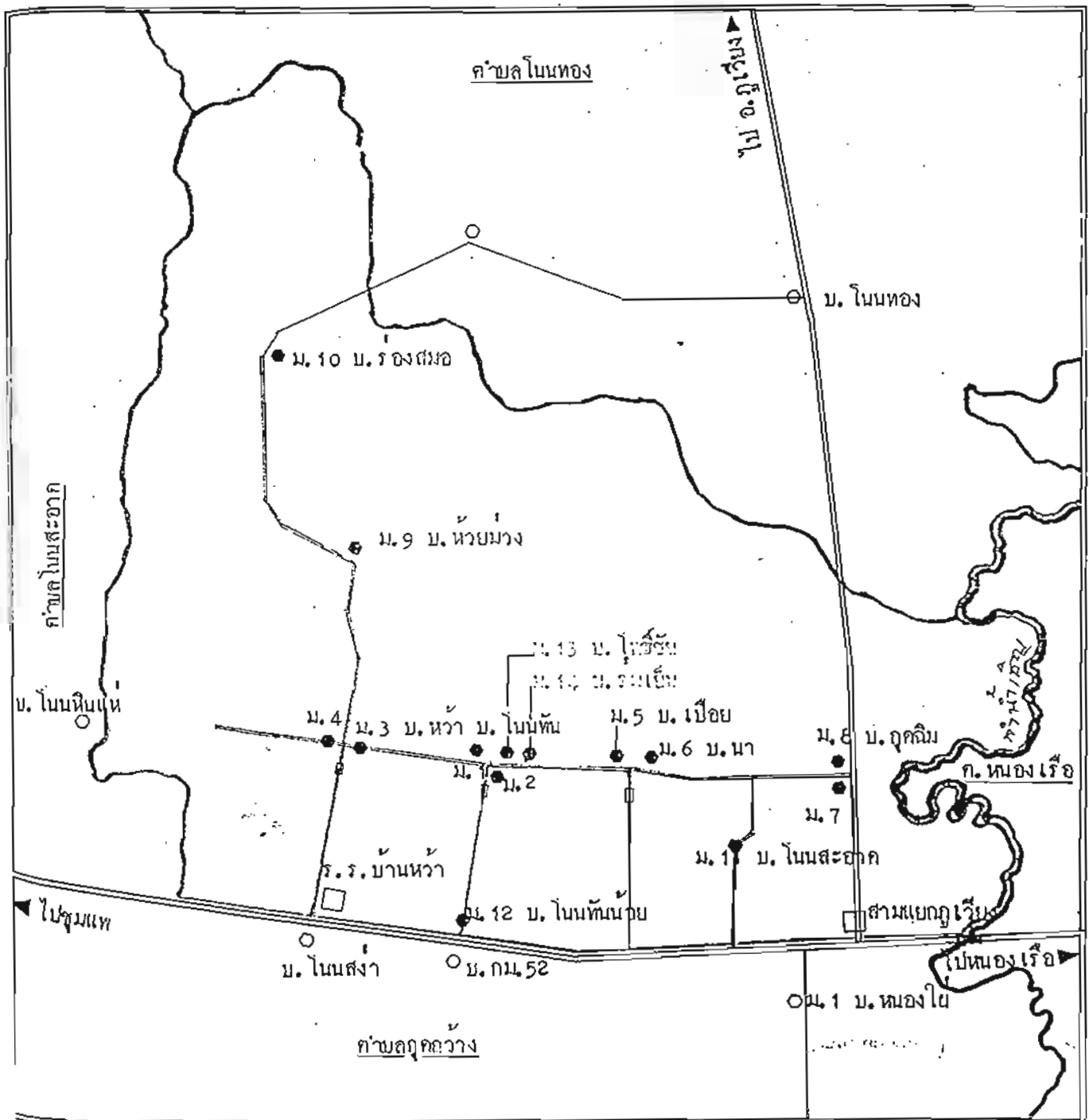
จก. อ.ชุมแพ

จ.ขอนแก่น

ระยะทาง ๓๓ กม.

แผนที่ตำบลโนนทัน โคยสังเขป

อาณาเขตติดต่อ	ทิศเหนือ	จก ตำบลโนนทอง	อำเภอหนองเรือ	จังหวัดขอนแก่น
	ทิศใต้	จก ตำบลภูคก้าง	อำเภอหนองเรือ	จังหวัดขอนแก่น
	ทิศตะวันออก	จก ตำบลหนองเรือ	อำเภอหนองเรือ	จังหวัดขอนแก่น
	ทิศตะวันตก	จก ตำบลโนนสะอาก	อำเภอหนองเรือ	จังหวัดขอนแก่น